

NORMAS ORTOGRÁFICAS E MORFOLÓXICAS DO IDIOMA GALEGO

REAL ACADEMIA GALEGA
INSTITUTO DA LINGUA GALEGA

Extracto do texto aprobado pola Real Academia Galega
na sesión plenaria do día 12 de xullo de 2003. Parte normativa

Xunta de Galicia
Presidencia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Santiago de Compostela, 2005

Secretaria Xeral de Política Lingüística:
María Sol López Martínez

Subdirectora Xeral de Promoción e Ensino da Lingua Galega:
Cristina Rubal González

© Real Academia Galega
© da edición: Xunta de Galicia

ISBN 84-453-4042-5
Depósito Legal: C. 1.171-2005

INTRODUCCIÓN

A elaboración das presentes *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* fíxose atendendo aos seguintes principios:

1. A lingua normativa ten que estar ao servizo da cultura dun pobo real e concreto, e por tanto ha de ser necesariamente continuadora da lingua falada pola comunidade e ha de achegarse canto sexa posible a ela, a fin de enraizar sobre bases seguras e vivas. Agora ben, para que estas bases sexan efectivamente sólidas, a norma debe acoller un galego fiel a si mesmo e limpo de canto de alleo innecesario hai incrustado na fala viva pola presión do castelán. É dicir, a lingua común debe ser o máis galega posible, establecida sen sometementos nin dependencias, con atención escrupulosa á estrutura e características lingüísticas do galego.
2. O galego normativo ten que ser o vehículo expresivo común e válido para todo o pobo galego, voz apta e dispoñible para as súas manifestacións tanto escritas coma orais, tanto artísticas coma utilitarias. Consecuentemente, o galego común non pode basearse nun único dialecto, senón que debe prestar atención preferentemente á extensión xeográfica e demográfica das formas para seleccionar as normativas. Ha de ser, pois, supradialectal e lograr que o maior número posible de falantes galegos se identifiquen coas solucións acordadas.

3. O galego común debe seguir as boas tradicións da antiga lingua galega que sexan compatibles coa maneira de ser moderna da lingua, de xeito que as formas tradicionais sexan preferidas ás máis innovadoras e evolucionadas. Debe recoñecer tamén a súa propia literatura e cultura máis recentes, emparentando así con todos os escritores anteriores e aceptando solucións xa consagradas polo uso.
4. As escollas normativas deben ser harmónicas coas das outras linguas, especialmente coas romances en xeral e coa portuguesa en particular, evitando que o galego adopte solucións insolidarias e unilaterais naqueles aspectos comúns a todas elas. Para o arriquecemento do léxico culto, nomeadamente no referido aos ámbitos científico e técnico, o portugués será considerado recurso fundamental, sempre que esta adopción non for contraria ás características estruturais do galego. As escollas deben decidirse de acordo cun criterio de coherencia interna, a fin de que o galego común non resulte arbitrario e incongruente.

Unha lingua común asentada na fala, mais depurada de castelanismos, supradialectal, enraizada na tradición, coherente e harmónica coas demais linguas de cultura, esixe:

1. Excluir o diferencialismo radical porque, aínda querendo ser unha postura de defensa fronte ao castelán, manifesta de feito unha posición dependente e dominada con respecto a esta lingua. Han de excluírse, con maior razón, solucións diferencialistas que só sexan falsas analoxías e vulgarismos.
2. Excluir tamén a evasión cara á lingua medieval: formas definitivamente mortas e arcaicas non deben suplantarse outras vivas e galegas.

3. Valorar a contribución do portugués peninsular e brasileiro, mais excluír solucións que, aínda sendo apropiadas para esa lingua, sexan contrarias á estrutura lingüística do galego. O punto de partida e de chegada en calquera escolla normativa ha de ser sempre o galego.

* * *

Para aqueles casos en que se ofrecen varias posibilidades, independentemente de que estas estean na fala ou en usos escritos ou sexan xa de uso xeral, o texto destas *Normas* vai acompañado de notas, impresas en letra máis miúda. Estas notas tratan de explicar as razóns que motivan as propostas normativas, que se apoian, por outra parte, nos principios anteriormente expostos de maneira xerárquica. Nalgún caso moi concreto, debido á presenza forte e tradicional de certas solucións, ofrécese provisoriamente a posibilidade de optar entre unha ou outra proposta normativa, por máis que unha das alternativas apareza presentada como prioritaria. As propias *Normas* foron redactadas escollendo, de entre as dobres alternativas, aquelas opcións que pareceron máis recomendables.

1. O ALFABETO

O alfabeto galego moderno componse das seguintes letras; xunto coa letra e co nome dáse a pronuncia máis representativa:

LETRA	NOME	PRONUNCIA
a	a	[a]
b	be	[b]
c	ce	[θ] (ou [s]), [k]
d	de	[d]
e	e	[e], [ɛ]
f	efe	[f]
g	gue	[g] (ou [h])
h	hache	(cero)
i	i	[i]
l	ele	[l]
m	eme	[m]
n	ene	[n]
ñ	eñe	[ɲ]
o	o	[o], [ɔ]
p	pe	[p]
q	que	[k]
r	erre	[r], [r]
s	ese	[s]
t	te	[t]
u	u	[u]
v	uve	[b]
x	xe	[ʃ], [ks]
z	zeta	[θ] (ou [s])

Na ortografía galega moderna utilízanse tamén os seguintes dígrafos que representan un único fonema:

DÍGRAFO	NOME	PRONUNCIA
ch	ce hache	[tʃ]
gu	gue u	[g] (ou [h])
ll	ele dobre	[ʎ] (ou [j])
nh	ene hache	[ɲ]
qu	que u	[k]
rr	erre dobre	[r]

Ademais destas letras úsanse tamén outros signos, como *j* (iota), *ç* (cedilla), *k* (ka), *w* (uve dobre) ou *y* (y grego), que aparecen tanto en palabras tomadas doutros idiomas (*Jefferson*, *Eça de Queirós*, *Kant*, *kantiano*, *Darwin*, *darwinismo*, *wagneriano*, *byroniano* etc.) coma, nalgúns casos, en textos galegos medievais.

1.1. A grafía *b* e *v*

O *b* e o *v* representan un son único. O galego non ten un son labiodental fricativo [v], distinto de [b] e [β], como teñen o francés ou o portugués. Nestas linguas a grafía actual depende da pronuncia: escríbese *b* cando é bilabial (port. *bala*, *saber*, *receber*, *bico*, *besta*, *branco*; fr. *boire*, *bec*, *bête*, *blanc*) e *v* cando é labiodental (port. *vala*, *dever*, *vinho*, *viver*, *povo*, *cavalo*; fr. *voire*, *devoir*, *vin*, *vivre*, *cheval*). No galego moderno, como non hai distinción fonolóxica, téndese á distinción gráfica conforme á etimoloxía (*saber*, *recibir*, *gabián*, *gobierno*, *billa*, *marabilla*, *móbil*, *automóbil*, *bolboreta*, *bico*, *besta*, *branco*, *deber*, *pobo*, *cabalo*, *cantabamos*, *bidueiro*, *ribeira...*, pero *viño*, *vivir*, *avó*, *avoa*, *varrer*, *vasoira*, *verza*, *voda*, *vulto*, *covarde*, *esvelto*, *gravar*, *avogado...*).

1.2. As grafías *c*, *qu* e *z*

As grafías *c*, *qu* e *z* presentan usos específicos. Úsase *z* para representar [θ] (ou [s] no galego seseante) ante *a*, *o*, *u* (*zapato*, *cazar*, *zoco*, *cazo*, *zurrichar*, *azul*), *qu* para representar [k] ante *e*, *i* (*queixo*, *pequeno*, *quilo*, *máquina*), *c* co valor de [k] ante *a*, *o*, *u* (*caro*, *macaco*, *contra*, *pouco*, *cunca*, *bicudo*) e de [θ] (ou [s] no galego seseante) ante *e*, *i* (*cento*, *cocer*, *cinco*, *tecido*). Polo tanto, as grafías son: *ca*, *que*, *qui*, *co*, *cu* e *za*, *ce*, *ci*, *zo*, *zu*.

1.3. A grafía *g*

As grafías *g* e *gu* son complementarias: ante *e*, *i* úsase *gu* (*guerra*, *guiso*); no resto dos casos úsase *g* (*gando*, *gomo*, *gume*, *grollo*, *ignorar*, *glosa*, *tuareg*).

1.4. A grafía *h*

O *h* é un signo ortográfico sen valor fonético, pero mantense na grafía, tanto en posición inicial coma en interior ou final de palabra (*horta*, *prohibir*, *oh*, *ah*).

Mantense o *h* en *haber*, *home*, *horta*, *herba*, *harmonía* e en cantas palabras o tivesen etimoloxicamente, coa excepción dalgúns casos de non reposición como *España* ou *Xoán*; en troques, escríbense sen *h* palabras como *ermida*, *ermo*, *irmán*, *ola* (interx.), *ombro*, *orfo*, *óso* ou *ovo*, que non o tiñan en latín. Esta fidelidade á etimoloxía mantense tanto co *h* inicial coma co medial.

1.5. As grafías *ll* e *ñ*

As consoantes palatais /ɲ/ e /ɲ/ represéntanse, respectivamente, por *ll* e *ñ*.

1.6. O *n* e o *m* implosivos

Cando unha consoante nasal está en posición implosiva, gráfase como *m* se lle segue *b* ou *p* dentro da mesma palabra, e como *n* en todos os demais casos: *camba*, *ambos*, *campo*, *tempo*; pero *non bebe*, *nin pode*, *convén*, *inverno*, *ensinar*, *condenada*, *inmigrante*, *comunmente*, *alguén* etc. En cultismos e préstamos o *m* pode aparecer tamén en posición final e diante doutras consoantes: *álbum*, *amnesia*.

1.7. A grafía *nh*

O dígrafo *nh* representa a consoante nasal velar en posición interior antevocálica: *unha*, *algunha*, *ningunha*.

1.8. As grafías *r* e *rr*

Escríbese sempre *r* en posición inicial de palabra, en posición final de sílaba e cando segue a outra consoante (*rei*, *cortar*, *outro*, *tres*, *xenro*, *honra*). En posición intervocálica hai oposición /r/ e /r/, que se traduce graficamente por *r/rr* (*caro* / *carro*, *fero* / *ferro*). Cando a unha palabra que comeza por *r* se lle antepón outra ou un prefixo rematados en vogal, non separados dela por guión, hai que duplicar a consoante: *rítmico* / *monorrítmico*, *rogativa* / *prerrogativa*, *redor* / *arredor*, *rei* / *vicerrei*, *románico* / *iberorrománico*.

1.9. A grafía *x*

O grafema *x* ten máis dun valor en galego moderno: nas palabras patrimoniais pronúnciase prepalatal fricativo xordo (*eixe*, *madeixa*, *xente*, *xaneiro*); nos cultismos con-

serva o valor latino de [ks] (*sexo, taxativo*). Pero a tendencia normal da lingua é pronunciar nestes casos [s] (*aproxi-mar, exame, éxito* etc.), especialmente cando vai en posición implosiva (*exterior, externo*). Para a adaptación gráfica de palabras cultas con *x* [ks], vide 8.7.

2. A ACENTUACIÓN

2.1. O acento gráfico

Unhas regras de acentuación deben permitir recoñecer a sílaba tónica en todos os casos, ser facilmente memorizables e esixir un uso mínimo de acentos gráficos.

No galego só se usa un tipo de acento gráfico, o agudo (´).

2.2. Palabras agudas

As palabras agudas ou oxítonas acentúanse graficamente cando son polisílabas e rematan en vogal, en vogal + *n*, en vogal + *s* ou en vogal + *ns*: *mazá, café, alí, tirizó, calacú, irmán, alguén, ninguén, latín, corazón, algún, ningún, mazás, cafés, cadrís, tirizós, calacús, irmáns, reféns, latíns, corazóns, algúns, comúns*.

Non se acentúan cando son monosílabas nin cando acaban en ditongo decrecente (seguido ou non de *n* ou *s*) ou noutra consoante que non sexa *-n* ou *-s*. Así: *xa, la, fe, di, si, cu, Xan, can, len, din, don, fun, tres, amei, amou, seguiu, recibiu, colleu, ademais, capitais, papeis, españois, azuis, capital, papel, cantar, nariz, arroz*.

Para a acentuación de *i, u* en hiato, véxase 2.5.

2.3. Palabras graves

Levan acento gráfico as palabras graves ou paroxítonas cando rematan en consoante distinta de *-n* ou *-s* e en grupos consonánticos distintos de *-ns*. Así: *móbil, carácter, alférez, fórceps, bíceps, Félix, clímax*. Tamén se acentúan as

palabras graves con ditongo decrecente na última sílaba: *amábeis*.

En consecuencia, non se acentúan as palabras graves rematadas en vogal, vogal + *n*, vogal + *s* ou vogal + *ns*. Así: *canta, cantara; cantan, cantaran; cantas, cantaras, lapis; canons, colons, dolmens*.

Para a acentuación de *i, u* en hiato, véxase 2.5.

2.4. Palabras esdrúxulas

As palabras esdrúxulas ou proparoxítonas levan sempre acento gráfico: *bárbaro, mágoa, tépedo, tónico, túnica*.

2.5. Acentuación de *i, u* en hiato

Con independencia do establecido nas epígrafes precedentes, as vogais *i, u* tónicas acentúanse graficamente cando van inmediatamente antes ou despois dunha vogal átona, para indicar que ambas as vogais pertencen a sílabas distintas e que, polo tanto, non forman ditongo. Así: *acentúo, aínda, baúl, caída, Coímbra, constituíu, egoísmo, miúdo, moía, prexuízo, raíña, raíz, roía, ruído, saía, saín, saír, súa, traía, túa, xuízo*, etc. Para os efectos de indicar que non forman ditongo coa anterior, as vogais *i, u* tónicas non se acentúan graficamente cando entre estas e a átona aparece o grafema *h*: *prohibo*.

2.6. Acentuación dos estranxeirismos

As palabras estranxeiras de circulación corrente, aínda que non estean plenamente adaptadas ao galego, seguen as regras de acentuación enunciadas anteriormente. Así:

Palabras agudas: *autobús, iglú, obús, organdí, popurri, puré, ralentí, tabú, vermú, xampú, iglús, purés, xampús; aerosol, anorak, argot, autocar, autostop, ballet, boicot, coñac, fagot, iceberg, leitmotiv, neceser, relax, voleibol.*

Palabras graves: *accésit, béisbol, cénit, ídem, karaoke, líder, álbum, médium, macádam, quórum, réquiem, smóking, superávit, tándem, télex, tótem; harakiri, ioga, lapilli, mitin, pelotari, penalti, pizza, quimono, ravioli, zombi.*

Palabras esdrúxulas: *bádminton, búmerang, cárdigan, déficit, hábitat, hándicap, ínterim, magníficat, párkinson.*

As palabras rematadas graficamente en *-y* teñen o mesmo tratamento ca as rematadas en *-i*: *playboy, spray* (coma *convoi, samurai*), *hóckey, hippy, hobby, rugby, whisky.*

Neste tipo de palabras pódese prescindir do acento gráfico correspondente e manter integramente a grafía propia da lingua de que proceden cando exista conciencia clara de que son estranxeirismos.

2.7. Casos especiais de acentuación

2.7.1. O acento diacrítico

Utilízase o acento gráfico con función diacrítica para distinguir dúas palabras que teñen a mesma forma na escrita, pero que se diferencian porque a vogal tónica ten distinto timbre ou porque unha palabra é tónica e a outra átona (*póla/pola, dá/da*). En moitos casos non é necesario facer diferenzas gráficas, porque o significado das palabras resulta claro ao apareceren en contextos diferentes: *el colle* (o aberto), *colle ti* (o pechado), *el mete* (e aberto), *mete ti* (e pechado), etc. Outras veces pode haber confusións e por iso cómpre poñerlle acento a unha das dúas formas homógrafas; neste caso pónselle sempre acento gráfico á palabra que ten vogal aberta ou á que é tónica. Así:

<i>á</i> (<i>a + a</i> artigo; subst.)	<i>a</i> (artigo; pron.; prep.)
<i>ás</i> (<i>a + as</i> artigo; subst.)	<i>as</i> (artigo; pron.)
<i>bóla</i> ('esfera')	<i>bola</i> (peza de pan)
<i>cá</i> (<i>ca + a</i>)	<i>ca</i> (conx.)
<i>cás</i> (<i>ca + as</i>)	<i>cas</i> (prep.)
<i>chá</i> ('plana')	<i>cha</i> (<i>che + a</i>)
<i>chás</i> ('planas')	<i>chas</i> (<i>che + as</i>)
<i>có</i> (<i>ca + o</i>)	<i>co</i> (<i>con + o</i>)
<i>cós</i> (<i>ca + os</i> ; subst.)	<i>cos</i> (<i>con + os</i>)
<i>cómpre</i> ('é mester')	<i>compre</i> ('merque')
<i>cómpren</i> ('son mester')	<i>compren</i> ('merquen')
<i>dá</i> (pres. e imp. de <i>dar</i>)	<i>da</i> (<i>de + a</i>)
<i>dás</i> (pres. de <i>dar</i>)	<i>das</i> (<i>de + as</i>)
<i>dó</i> ('compaixón')	<i>do</i> (<i>de + o</i>)
<i>é</i> (pres. de <i>ser</i>)	<i>e</i> (conx.)
<i>fóra</i> (adv.)	<i>fora</i> (antepret. de <i>ser e ir</i>)
<i>má</i> ('ruín')	<i>ma</i> (<i>me + a</i>)
<i>más</i> ('ruíns')	<i>mas</i> (<i>me + as</i>)
<i>máis</i> (adv. e pron.)	<i>mais</i> (conx.)
<i>nó</i> (subst.)	<i>no</i> (<i>en + o</i>)
<i>nós</i> (pron. tónico; pl. de <i>nó</i>)	<i>nos</i> (pron. átono; <i>en + os</i>)
<i>ó</i> (<i>a + o</i>)	<i>o</i> (artigo; pron.)
<i>ós</i> (<i>a + os</i>)	<i>os</i> (artigo; pron.)
<i>óso</i> (do corpo)	<i>oso</i> (animal)
<i>pé</i> (parte do corpo)	<i>pe</i> (letra)
<i>póla</i> ('rama')	<i>pola</i> ('galíña'; <i>por + a</i>)
<i>pór</i> ('poñer')	<i>por</i> (prep.)
<i>présa</i> ('apuro')	<i>presa</i> ('prendida'; 'presada')
<i>sé</i> ('sede eclesiástica'; imp. de <i>ser</i>)	<i>se</i> (conx.; pron.)
<i>só</i> (adv. e adx.)	<i>so</i> (prep.)
<i>té</i> ('infusión')	<i>te</i> (pron.; letra)
<i>vén</i> (pres. de <i>vir</i>)	<i>ven</i> (pres. de <i>ver</i> ; imp. de <i>vir</i>)
<i>vés</i> (pres. de <i>vir</i>)	<i>ves</i> (pres. de <i>ver</i>)
<i>vós</i> (pron. tónico)	<i>vos</i> (pron. átono)

Noutros casos o acento só se utilizará en contextos ambiguos e marcando sempre graficamente a palabra con vogal aberta: (*el*) *tén* / *ten* (*tí*). Para os interrogativos e exclamativos véxase 2.7.4.

2.7.2. O verbo con pronome enclítico e cos alomorfos do artigo lo(s), la(s)

Cando os verbos levan pronomes enclíticos, no tocante á acentuación gráfica compórtanse coma se fosen unha soa palabra. Por iso escribimos *cantará* / *cantara*, *cantaraa* / *cantáraa*; *beberá* / *bebera*, *beberaa* / *bebéraa*; *recibirá* / *recibira*, *recibiraa* / *recibíraa*; *bebérala* / *beberala*; *cantárana* / *cantarana*; *métese*; *méteseche*; *meteuse*; *metéusenos*; *tómao*; *fixéronllelo*, etc.

Se se utiliza a combinación verbo + variante alomórfica *-lo* do artigo, acentúase tamén coma se fose unha única palabra: *cóme-lo caldo* / *come-lo caldo*, *bebéra-la auga* / *bebera-la auga*, etc.

As formas verbais que levan acento diacrítico mantéñeno cando van seguidas dunha forma átona do pronome: *é* / *élle* / *éa*; *dáo* / *dáme* / *dálle*; *ti dálo á forza* / *dáslle*; *vélo comprar?*

2.7.3. Os adverbios en *-mente*. Palabras compostas

Por se tratar de palabras graves rematadas en vogal, resulta innecesario o acento gráfico nos adverbios en *-mente*. Por iso debemos escribir *comicamente*, *comunmente*, *difícilmente*, *friamente*, *habilmente*, *rapidamente*, *rexamente*, *finxidamente*, *utilmente*... No caso de apareceren varios adverbios en *-mente* coordinados, esta terminación só aparece no derradeiro, e os anteriores manteñen o seu acento: *cómoda* e *facilmente*.

Tampouco mantén o acento gráfico o primeiro termo das palabras compostas xa soldadas: *Riotorto, ferve-lasverzas, vichelocrego*, etc.

2.7.4. Outros casos

A utilización de recursos gráficos para distinguir entre as funcións gramaticais que pode ter unha mesma palabra debe reducirse a aqueles casos que poidan causar problemas de interpretación do texto escrito. Por outra parte, o acento diacrítico utilízase unicamente para diferenciar palabras en principio homógrafas mais non homófonas, polo que o seu uso para diferenciar, por exemplo, *este, ese, aquel* etc. en función substantiva, de *este, ese, aquel* etc. en función adxectiva, supoñería a introdución dun novo criterio non xustificado. De acordo con isto, non se acentúan en ningún caso nin os demostrativos nin o indefinido e numeral *un*: *esta mesa, quero esta, mira esa, colle aquela, un can, un deles, dáme un*.

Cal, cando, canto, como, onde, que e quen non se acentúan en interrogativas e exclamativas directas: *cal queres?, cando vés?, canto queres?, como che vai?, onde está?, que queres?, quen cho deu?, que desgraza!*

Tampouco se acentúan as formas do interrogativo e exclamativo cando introducen interrogativas indirectas (*pregúntalle cando volve, pregúntalle onde está, preguntoulle cal quería*), agás cando for preciso para evitar posibles anfiboloxías: *dille qué queres, / dille que queres, xa sabes qué hai? / xa sabes que hai?, xa sabes cómo lle custou / xa sabes canto lle custou*, etc.

3. O GUIÓN

O guión úsase para partir unha palabra ao final de liña, para separar os dous membros en certas palabras compostas e para unir a variante alomórfica *-lo* do artigo ao adverbio *u*: *dicionario galego-inglés, u-la navalla?* De se usar o alomorfo *-lo* do artigo tras unha forma verbal ou pronominal rematada en *-s* ou en *-r*, únese tamén con guión (cfr. 14.1): *tráiovo-lo libro mañá.*

3.1. O guión nas palabras compostas

A grafía das palabras compostas que son substantivos ou adxectivos está en relación coa súa composición e morfoloxía.

De se realizar a flexión de xénero ou número nas dúas bases, estas escríbense de forma separada: *garda civil, gardas civís; porco bravo, porcos bravos, porca brava; terza feira, terzas feiras.* O mesmo ocorre se a moción afecta ao primeiro elemento: *moble bar, mobles bar; piso piloto, pisos piloto; sofá cama, sofás cama.*

Se a flexión se realiza só no último elemento ou se a palabra composta é invariable, a unión entre os seus compoñentes prodúcese directamente: *cartafofol, cartafofoles; sapoconcho, sapoconchos; vacaloura, vacalouras; mediodía, mediodías; socioeconómico, socioeconómica; xordomudo, xordomuda; branquiazul, branquiazuis; vagalume, vagalumes; benvida, benvidas; malhumor, malhumores; malpocado, malpocada; lusquefusque, lusquefusques; reirrei, reirreis; fervellasverzas; picafollas; limpachemíneas; gardarriós; cabodano, cabodanos.*

Escríbense con guión as palabras en que o primeiro elemento é *non* (*non-intervención, non-proliferación, non-aliñados, non-fumadores*), asociacións ocasionais non

fixadas na lingua (*dicionario alemán-galego; estudos xurídico-económicos; condicións político-económicas; maníaco-depresiva; épico-líricos; catalano-aragonesas*), palabras complexas como *les-nordeste, les-sueste, nor-nordeste, nor-noroeste, oés-noroeste, oés-suroeste*, ou, finalmente, algunhas palabras estranxeiras: *foie-gras, fox-terrier, strip-tease, tse-tse, wáter-polo*.

Para a grafía particular dos numerais, véxase 16.1. e 16.2.

3.2. O guión en final de liña

Emprégase o guión para partir palabras a final de liña; esta división só pode facerse mantendo íntegras as sílabas dos dous segmentos. Os dous elementos dun dígrafo non se poden separar, por constituíren a representación dun son único: *ce-/rra-/lleiro, ma-/chada, co-/rrromper, pre-/rrogativa, algu-/nha, ningu-/nha*, etc. Por razóns estéticas adoita evitarse deixar orfa unha vogal a final ou a principio de liña.

Cando un guión que separa dúas palabras ou dous membros dunha palabra complexa coincide en final de liña, cómpre repetilo ao comezo da liña seguinte: *dicionario galego-/inglés*.

3.2.1. Unha consoante en posición intervocálica

Cando hai só unha consoante intervocálica, esta é sempre comezo silábico: *cla-/ri-/da-/de, cle-/ro, exa-/me, fei-/xe, sou-/to, sei-/xo, sa-/quei*.

3.2.2. Dúas consoantes intervocálicas

Nas secuencias de dúas consoantes intervocálicas, na maior parte dos casos a primeira fai sílaba coa vogal ante-

rior. Neste caso, a separación silábica faise entre as dúas consoantes: *ac-/to*, *pac-/tar*, *ab-/dominal*, *ad-/mitir*, *ec-/cema*, *excep-/ción*, *ac-/ción*, *amig-/dala*, *ob-/xec-/to*, *sub-/título*, *adap-/tar*, *sub-/xec-/tivo*, *et-/nografía*, *sig-/nificado*, *rit-/mo*, *xen-/tro*, *om-/nipotente*, *comun-/mente*, *des-/viar*, *ad-/herir*.

As secuencias *bl*, *br*, *pl*, *pr*, *cl*, *cr*, *gl*, *gr*, *dr*, *tl*, *tr*, *fl* e *fr* intervocálicas forman unha unidade e non se poden separar ao final da liña: *pro-/blema*, *do-/brado*, *desa-/plicar*, *su-/plantar*, *pro-/clamar*, *se-/creto*, *de-/glutir*, *se-/gredo*, *ca-/dro*, *ca-/tro*, *re-/flexión*, *re-/fresco*, *transa-/tlántico*.

3.2.3. Máis de dúas consoantes

Cando hai máis de dúas consoantes, se o grupo termina en *l* ou *r*, a consoante que as precede forma sempre sílaba con elas: *en-/trar*, *ex-/tremo*, *in-/clinación*, *ins-/truír*, *subs-/crición*, *in-/glés*, *em-/blema*, *subs-/trato*. En todos os demais casos faise a separación antes da última consoante: *pers-/picacia*, *abs-/temio*, *subs-/tituír*, *sols-/ticio*, *cons-/piración*, *trans-/posición*, *ins-/titución*, *supers-/tición*.

3.2.4. Prefixos

A pesar do dito en 3.1. e 3.2., en palabras derivadas por prefixación en que aínda non se perde a conciencia do prefixo, recoméndase facer a partición da palabra ao final de liña entre o prefixo e a base: *bis-/lavó*, *des-/abrigar*, *inter-/académico*, *super-/abundante*; *trans-/oceánico*; *sub-/rogar*, *sub-/leñoso*, *ad-/renal*, *ad-/ligar* etc.

Non obstante, naqueles casos en que a silabación habitual así o permita, non se considera incorrecta a partición sen ter en conta os elementos mórficos da palabra: *tran-/soceánico*, *bi-/lavó*, *supe-/rabundante*.

3.2.5. *Dúas vogais*

No caso de haber dúas vogais xuntas, non se poden separar cando forman ditongo crecente ou decrecente: *fei-/xe, sei-/xo, sou-/to, ru-/bio, la-/bial, cien-/cia, espe-/cie, exi-/mia, te-/nue, conti-/nuo, ani-/mais, ambi-/guo, ambi-/gua, bilin-/güe, delin-/cuen-/te, lin-/gua, Ma-/nuel, delin-/quiu, viu, sue-/co.*

Poden separarse cando constitúen hiato: *dí-/as, parti-/amos, ra-/liña, gra-/údo, ca-/lótico, mu-/liño, re-/lali-dade, co-/ordinar, mi-/údo, afi-/luzar, balu-/arte, xesu-/lita, alu-/larada, perdo-/amos, conclú-/les, conclú-/las, che-/os, are-/lal, alde-/lán.*

3.2.6. *Máis de dúas vogais*

Se hai tres ou máis vogais xuntas pode separarse a primeira sempre que non forme parte dun ditongo ou dun tritongo: *ensa-/liar, ensa-/iei, ensa-/liou, afi-/lei, bo-/iei-/ro, la-/lión, xo-/lia, pa-/lio-/llo, clare-/lou, are-/lei-/ra, retribu-/lúu, ro-/leu, mo-/lia-/mos, cor-/diais, so-/ciais.*

4. USO DAS MAIÚSCULAS

Escríbese inicial maiúscula nos seguintes casos:

a) Ao comezo do escrito, despois de punto e seguido, de punto e á parte e doutros signos (admiración, interrogación e puntos suspensivos) cando equivalen a punto.

b) Nos nomes propios: *Lucía, Seoane, Xocas, Lugo, Vedra, Xúpiter*. Os alcumes reciben o mesmo tratamento: *a Galochas, o Foguetes*.

c) Nas formas abreviadas de tratamento: *Dra., Dr., Da., Vde.*

d) Na primeira palabra dos títulos de obras literarias e artísticas: *A tecedeira de Bonaval, Follas novas*. As publicacións periódicas adoitan levar maiúscula non só na primeira palabra inicial, senón tamén nas restantes do título que teñan relevancia semántica: *A Nosa Terra, O Correo Galego, O Tío Marcos da Portela*.

e) En todos os substantivos e adxectivos dos nomes de institucións, organismos, empresas e outras entidades formalmente constituídas: *Xunta de Galicia, Consello da Cultura Galega, Tribunal Superior de Xustiza de Galicia, Cooperativa Vitivinícola do Baixo Miño*.

Cando unha palabra con maiúscula inicial comece por un dígrafo, só se escribe en maiúscula o primeiro elemento deste: *China, Quintela, Guillade*.

As siglas escríbense normalmente en caracteres maiúsculos: *ONU, DOG*.

Debe terse en conta que a utilización de caracteres maiúsculos non exime do uso do acento gráfico nos casos prescritos no capítulo 2.

5. A DIÉRESE

Úsase coa letra *u* para indicar que se pronuncia esta vogal nas sílabas *güe, güi*, fronte a *gue, gui*: *antigüidade, bilingüe, argüir, argüían, lingüista, lingüística, mingüedes, unguento* etc.

Úsase tamén coa letra *i* na primeira e segunda persoas de plural dos copretéritos de indicativo dos verbos rematados en *-aer* (*caer, decaer, recaer, traer, atraer, contraer, distraer, extraer*), *-oer* (*roer, corroer, doer, moer, remoer*), *-aír* (*saír, sobresaír*) e *-oír* (*oír*): *caíamos, caíades, doíamos, doíades, moíamos, moíades, oíamos, oíades, saíamos, saíades, traíamos, traíades* etc. A razón de colocar esta diérese é que o *i* forma sílaba en por si (*ca-i-a-mos*), aínda que é átono. Desta maneira distínguense estas formas das do presente de subxuntivo, en que o *i* forma ditongo: *caíamos, caiades* (*ca-ia-mos, ca-ia-des*). Consecuentemente, tamén levan diérese os copretéritos de indicativo dos verbos en *-uír*, aínda que neles non haxa posibilidade de homonimia co presente de subxuntivo: *argüíamos, constituíamos, constituíades*.

6. O APÓSTROFO

No galego moderno non se utiliza habitualmente o apóstrofo ('), aínda que se admite o seu uso cando se pretende reproducir fielmente a prosodia do galego oral ou dialectal: *n'é verdade, n'ó fixen, ont'á noite.*

Poderá usarse tamén na citación de títulos ou cabeceiras de publicacións cando o artigo inicial se integra coas preposicións *de* ou *en*: *o argumento d'A Esmorga; iso está n'Os Eoas.*

7. OS SIGNOS DE INTERROGACIÓN E DE ADMIRACIÓN

A entoación interrogativa ou exclamativa márcase ao final do enunciado por medio dos signos ? e !, respectivamente: *Por que non llelo preguntas ti?*; *Miraches ben?*; *Vaia, Tomé, por que non calas?*; *Vaiche boa!*; *Mira que non o fagas!* Para facilitar a lectura e evitar ambigüidades poderase indicar o inicio destas entoacións cos signos ¿ e ¡, respectivamente.

En todas as linguas as normas de uso do signo de admiración seguen as dadas para o de interrogación.

8. GRUPOS CONSONÁNTICOS

As palabras patrimoniais establecen cal é a estrutura silábica normal do noso idioma. Pero os préstamos e mais as palabras cultas con frecuencia teñen unha estrutura silábica diferente, e de aí que presenten problemas de adaptación. Debe terse en conta, con todo, que hai préstamos sen apenas acomodación e con pronuncias particulares, mesmo de grafías existentes con outro valor en galego: *allegro* [a'leɣro], *hippy* ['hipi].

No tocante ás agrupacións de consoantes, a adaptación gráfica dos cultismos e dos préstamos faise de acordo cos criterios xerais seguintes:

a) Mantense a grafía *-cc-* nos cultismos cando corresponde á pronuncia [kθ], coma en *acceso*, *acción*, *micción* etc.

b) Mantéñense os grupos formados por dúas consoantes que pertencen a sílabas distintas, isto é, que forman grupo heterosilábico, sempre que non se trate dunha consoante dobre: *obxecto*, *apto*, *administrar*, *atmosfera*, *máximo* [ks], *magma*, *nafta*, *himno*; *acusativo* (< ACCUSATIVUM), *cominar* (< COMMINARE), *gama* 'serie', 'abano' (< *gamma*), *casete* (< *cassette*). Deste comportamento excepciónanse algunhas palabras de circulación restrinxida ou aínda non plenamente adaptadas, coma *súmmum*, *gamma* 'letra grega', *enneasílabo*, *kappa*, *razzia*, *pizza*, así coma os derivados formados por un prefixo rematado en *-n* e unha base produtiva iniciada por *n-*: *circunnavegar*; *connatural*, *connotar*; *ennobrecer*; *innato*, *innecesario*, *innegable*, *innervar*, *innobre*, *innomeable*, *innovar*, *innumerable*. Téñase en conta que existen formas populares como *connosco*, *ennegrece*, *ennobelar*, ademais das secuencias verbo + pronome persoal átono do tipo *chámannos*, *víronnos*, *collerannos*, sempre coa pronuncia [ɲn].

c) Tamén se manteñen en xeral os grupos de dúas consoantes explosivas: *ctenóforos*, *gnomo*, *mnemotécnico*, *pneuma*, *psicópata*, *pterodáctilo*, *atlas*, *íncrito*, *perplexo* etc.

d) En posición implosiva normalmente non se admiten grupos de dúas consoantes, salvo cando a segunda é *s*: *obsceno*, *adscribir*, *externo* [ks], *construír*, *circunstancia*, *perspectiva*, *bíceps*, *relax* [ks]. Nos demais casos normalmente pérdese a segunda consoante do grupo: *ártico* (lat. ARCTICUM), *punción* (lat. PUNCTIONEM), *tintura* (lat. TINCTURAM).

Con todo, algúns préstamos estranxeiros manteñen excepcionalmente as dúas consoantes en final de sílaba, polo menos graficamente: *zinc*, *hinterland*, *round*, *lord*, *golf*, *windsurf*, *búmerang*, *cámping*, *iceberg*, *kirsch*, *sketch*, *folk*, *sprint*, *test*. Da mesma maneira, escríbense con consoante dobre final palabras como *full* ou *jazz*.

8.1. Grupos *bl*, *cl*, *fl*, *gl*, *pl*, *tl*

Estes grupos mantéñense inalterados nos cultismos e nos préstamos ou formacións recentes: *ablativo*, *ablegado*, *ablución*, *aclarar*, *atlántico*, *atlas*, *atleta*, *blasfemar*, *blindar*, *bloque*, *bloquear*, *bloqueo*, *clamar*, *clan*, *claridade*, *clarificar*, *clarín*, *clarividente*, *claro*, *clase*, *clasificar*, *cláusula*, *clemencia*, *clero*, *clima*, *cloro*, *club*, *exemplo*, *explicar*, *flamante*, *flan*, *flexión*, *flor*, *fluxo*, *glaciar*, *gladiador*, *glándula*, *glicerina*, *globo*, *gloria*, *glosa*, *incluír*, *influír*, *oblación*, *oblata*, *oblicuo*, *oblongo*, *obliterar*, *placa*, *plano*, *planta*, *plasma*, *plástico*, *plátano*, *platino*, *plaxio*, *plenario*, *pluma*, *plumaxe*, *plural*, *problema*, *proclamar*, *proclítico*, *publicar*, *público*, *reflexión*, *subliminar*, *sublingual*, *subliñar*, *templo*, *troglodita*.

As palabras latinas semicultas e algúns préstamos antigos doutros idiomas mudaron o *l* en *r*: *aprazar*, *branco*, *brancura*, *brando*, *brasón*, *compracer*, *cravar*, *cravo*,

cravuñar, cumprir, dobrar, emprazar, empregar, escravo, fraco, fraqueza, frauta, frecha, fretar, frota, frouxo, igrexa, nobre, obrigar, pracer, praga, praia, prata, prato, praza, prazo, preamar, pregar, preito, recruta, singradura etc.

8.2. Grupos *bc, bd, bm, bn, bs, bt, bv* e *bx*

Mantéñense sempre sen alteración: *abdicación, abdicar, abdome, abdominal, abnegación, abnegar, absentismo, ábsida, absolutismo, absoluto, absolver, absorber, absorción, aborto, absurdo, abxurar, insubmisión, obcecar, obnubilar, obsequiar, obsequio, observar, obsesión, obsoleto, obter, obturar, obtuso, obviar, obvio, obxección, obxectividade, obxectivo, obxecto, subcomisión, subconsciente, subdirector, súbdito, submersión, subministrar, subsección, subsidio, subsistir, subsumir, subtítulo, subxectivo, subxugar.*

Sutil e a súa familia léxica (*sutileza, sutilidade, sutilmente, utilizar*) perderon o *b* desde as orixes do idioma.

8.3. Grupo *bs* + consoante

Aínda que existe a tendencia popular a eliminar a primeira consoante nas palabras con moito uso, na escrita débese manter a solución culta con conservación do grupo: *abstemio, abstención, absterse, absterxente, abstinencia, abstracción, abstracto, abstraer, obsceno, obstáculo, obstinado, obstruír, subscrición, subscrito, subscritor, substancia, substancial, substantivación, substantivar, substantivo, substitución, substituír, substituto, substrato.*

8.4. Grupos *-ct-* e *-cc-*

Os grupos *ct* e *cc* mantéñense nos vocábulos cultos cando os preceden as vogais *a, e, o*: *abstracción, abstracto,*

abxección, abxecto, acción, accionar, acta, activo, acto, actor, actual, actualidade, actuar, adxectivo, afección, afectar, afectivo, afecto, arquitecto, arquitectura, artefacto, aspecto, atracción, autóctono, cacto, calefacción, calefactor, carácter, caracterizar, circunspección, circunspecto, coacción, cocción, colección, colecta, colectivo, compacto, confección, contacto, contracción, conxectura, conxectar, corrección, corrector, defectivo, desinfección, desinfectar, detección, detectar, detractor, dialecto, didáctico, dilección, dilecto, dirección, directo, director, distracción, ecléctico, eclecticismo, elección, electricidade, electricista, equinoccial, equinoccio, estupefacción, estupefacto, exacción, exactitude, exacto, extracción, extracto, facción, fracción, impacto, imperfección, incorrección, incorrecto, indirecto, infección, infectar, insecticida, insecto, inspección, inspector, insurrección, insurrecto, intacto, intelecto, intersección, inxección, inxectar, lactante, lácteo, lección, lectivo, lector, lectura, manufactura, néctar, noctámbulo, nocturno, obxección, obxectivo, obxecto, occidente, octaedro, octosilabo, olfactivo, olfacto, pacto, perfección, perfecto, perspectiva, práctica, practicar, predilecto, prospecto, protección, protector, proxectar, proxecto, proxector, putrefacción, putrefacto, reacción, reactivo, recto, rectitude, redacción, redactor, reflector, refracción, respetar, respecto, resurrección, retrospección, satisfacción, sección, sector, selección, selectivo, sintáctico, táctica, táctil, tacto, tracción, tractor, traxecto, traxectoria, tumefacto, vector.

Perderon o *c* as palabras *catarata, contratación, contratar, contrato, tratado, tratamiento, tratar, trato.*

Suprímese a primeira consoante nos dous grupos cando os preceden as vogais *i* e *u*: *abducción, abdutor, aducción, adutor, aflición, aflito, conducción, conduta, conduto, condutor, conflito, constricción, constrictivo, construcción, construtivo, construtor, contradicción, contricción, deducción, dedu-*

tivo, delito, destrución, destrutor, dicionario, distrito, ditado, ditadura, ditame, ditar, estrito, estrutura, flutuación, fluctuar, frutífero, frutificar, frutuoso, indución, indutor, introdutor, introdutorio, lutuoso, obstrución, obstrucionismo, obstrucionista, obstrutivo, produción, productivo, produto, produtor, reconstrución, redución, reduto, redutor, reprodución, reprodutor, restrición, restritivo, tradutor, vítima, Vítor, vitoria, vitorioso, xurisdición.

Porén, convén manter esta primeira consoante nalgunhas palabras pertencentes a linguaxes especializadas, de escasa presenza na fala ou para evitar homonimias. Son voces como *adición, adicto, amicto, anfición, anficionia, apodíctico, convicción, convicto, déctico, dicción, dicterio, dúctil, ductilidade, ducto, edicto, evicción, ficción, ficticio, flictena, fricción, friccionar, ictericia, ictérico, ictiografía, ictioloxía, ictiomancia* (e outras formas con *ictio-*), *indición, invicto, lictor, micción, nictalope, nictalopía, pictografía, pictórico* (e outras formas con *picto-*), *ricto, succión, succionar, veredicto, vindicta.*

Perderon sistematicamente o *c* as palabras que tiñan en latín cons. + *ct*, como *acupuntura, adxunción, adxunto, antártico, Antártida, Ártico, coartada, coartar, conxunción, conxuntivo, conxunto, conxuntura, defunto, distinto, esfínter, extinto, función, funcionar, instinto, punción, xuntura* etc. A mesma redución afectou tamén a *autor* e aos seus derivados (*autoridade, autorizar, etc.*).

Con respecto a estes grupos cultos, non se debe esquecer que hai algúns semicultismos con vocalización da consoante implosiva en *u* ou en *i*: *doutor, doutoramento, doutrina; reitor, reitorado, reitoral, reitoría; seita* (pero *sectario, sectarismo*); *suxeitar* e *suxeito*. Ás veces, ao lado destas formas existe a culta correspondente, cun significado menos restrinxido, como ocorre, por exemplo, en *pauto / pacto*.

8.5. Grupo *-cn-*

Consérvase en todos os casos: *acne, arácnido, cnidarios, cnitosporídeos, pícnico, picnómetro, picnose, pirotécnico, politécnico, radiotécnico, técnica, tecnicismo, tecnocracia, tecnoloxía, zootécnico.*

8.6. Grupo *-cd-*

Mantense o grupo en todos os casos: *anécdota, anecdotario, anecdótico, sinécdoque.*

8.7. Grupo [ks] (grafía *-x-*)

Mantense sempre na grafía como *x*: *aproximar, asfixia, axila, axilar, axioma, bórax, convexo, elixir, exacto, exame, exceder, excelente, exceso, exclamar, exilio, eximir, éxodo, exótico, explosión, extra, galaxia, hexágono, laxo, léxico, maxilar, nexo, reflexionar, sexo, sexto, sílex, sintaxe, téxtil, texto, tórax, tóxico.*

Con todo, algunhas voces moi populares, documentadas xa deste modo en textos medievais, así como os seus derivados, deben escribirse con *s*: *escava, escavar, escavación, escavadora; estender* (pero *extensión, extensivo, extenso, extensor*); *estrañar, estrañamento, estraño, estrañeza; estranxeiro, estranxeiría, estranxeirismo; estremar* ‘derregar’, *estrema, extremo* ‘linde’ (pero *extremar, extremidade, extremismo, extremo, extremoso*).

Un caso especial dáse cando na mesma palabra, non composta, aparece dúas veces *x* en posición intervocálica, a primeira vez co valor de [ks] e a segunda co de [ʃ]. Nestas palabras pódese optar por substituír o primeiro *x* por *s* (*esaxeración, esaxerar, esaxero, esexese, esexético, esixencia,*

esixente, esixir etc.) ou ben por manter inalterado o grupo etimolóxico (*exaxeración, exaxerar, exaxero, exexese, exexético, exixencia, exixente, exixir*, etc.). Esta posibilidade de elección non afecta aos prefixos do tipo *ex-* seguidos de consoante nin ás palabras compostas, en que só cabe manter o grupo: *expunxir, lexicoloxía, toxicoloxía* etc.

8.8. Grupos *-gm-*, *gn-* e *-gn-*

Mantéñense sempre nos cultismos: *agnosticismo, agnóstico, apotegma, benignidade, benigno, bregma, cognitivo, cognoscitivo, consignación, consignar, consignatario, designar, diafragma, diagnosticar, diagnóstico, dignar, dignidade, digno, dogma, dogmático, dogmatismo, estigma, expugnar, flegmón, fragmento, gnómico, gnomo, gnomoloxía, gnomólogo, gnose, gnoseoloxía, gnosticismo, gnóstico, ígneo, ignominia, ignorante, ignorar, ignoto, impregnar, impugnar, incógnito, indignar, indigno, insignificante, lignito, magnesio, magnífico, magnolia, persignar, pigmentar, pigmento, pigmeo, pragmática, prognose, prognóstico, pugna, repugnante, repugnar, resignar, segmento, sigma, significado, significar, signo.*

Por seren semicultismos presentan só *-n-* *asinar, ensinanza, ensinar, ensino, sinalar, sinatura, sino* ‘campá’ e outras palabras da mesma familia léxica.

8.9. Grupos *mn-*, *-mn-* e *-nm-*

Mantéñense as dúas consoantes nos cultismos: *alumnado, alumno, amnesia, amnistía, anamnese, autumnal, calumnia, columna, columnata, damnificar, himno, indemne, indemnizar, inmaculado, inmanencia, inmanente, inmaterial, inmaturo, inmediato, inmemorial,*

inmensidade, inmenso, inmensurable, inmerecido, inmersión, inmerso, inmigración, inmigrante, inmigrar, inminente, inmischirse, inmóvil, inmobilizar, inmoderado, inmodestia, inmodificable, inmolar, inmoral, inmorredoiro, inmortal, inmune, mnemónica, mnemónico, mnemonizar, mnemotécnica, ómnibus, omnímado, omnipotente, omnipresente, omnívoro, solemne, solemnidade, ximnasio, ximnasta, ximnástico, ximnocarpo, ximnospermas.

8.10. Grupos -mm- e -nn-

O grupo -MM- simplificouse historicamente en -m-: *coma, comendatario, cominación, cominar, cominatorio, comisario, gama, xema, xemación, xemíparo*, etc.

Con todo, o nome da letra grega *gamma* debe escribirse con -mm-, por ser unha voz fixada na terminoloxía internacional da física e da astronomía.

O grupo latino -NN- simplificouse en -n- nas voces patrimoniais do galego (lat. CANNAM > *cana*). Tamén se adaptaron ao galego con -n- as palabras cultas que tiñan -NN- etimolóxico: *bienio, trienio, cuadrienio, quinquenio, sexenio, decenio, milenio, aniversario, conectar, conexión*, etc.

Con todo, convén escribir con -nn- algúns vocábulos cultos de circulación moi restrinxida: *connubio, enneágono, perenne*, etc.

Un tratamento á parte merecen as palabras derivadas mediante un prefixo rematado en -n, que se une a unha base que comeza tamén por n-. Neste caso, cando existe no galego a palabra base, consérvase o grupo -nn-: *circunnavegar* (*circun* + *navegar*), *connatural* (*con* + *natural*), *innobre* (*in* + *nobre*), etc. O mesmo sucede cando, aínda non estando viva a forma primitiva, esta sexa transparente por existiren outras palabras da mesma familia ou ben por haber derivados con outros prefixos sobre a mesma base:

innovar (non existe **novar*, pero si *novo*, e ademais hai outros derivados como *anovar*, *renovar*, etc.).

Cando non é transparente a base sobre a que se formou o derivado, prodúcese a simplificación en *-n-*: *inocuo*, *inocencia*.

8.11. Grupo *-ns-* antecónsonántico

Nas palabras cultas mantense sen reducir: *circunscrición*, *circunspeción*, *circunspeco*, *circunstancia*, *circunstancial*, *consciente*, *conspicuo*, *conspiración*, *conspirador*, *conspirar*, *constancia*, *constante*, *constar*, *constelación*, *consternar*, *constipado*, *constitución*, *constituír*, *construción*, *construír*, *construtor*, *inconsciente*, *inspección*, *inspector*, *inspiración*, *inspirar*, *instalación*, *instalar*, *instancia*, *instante*, *instar*, *instaurar*, *institución*, *instituír*, *instituto*, *instrución*, *instruír*, *instrumento*, *instrutor*.

O prefixo *trans-* mantén o grupo *ns* cando a base é un cultismo: *transbordar*, *transcendental*, *transcendente*, *transcender*, *transcribir*, *transcripción*, *transferencia*, *transferir*, *transformación*, *transformar*, *translación*, *transmisor*, *transmitir*, *transpirar*, *transporte*, *transvasar*, *transvasamento*. Cando se une *trans-* a unha palabra que comeza por *s-* hai simplificación das dúas consoantes sibilantes: *transecular*, *transiberiano*, *transubstanciación*.

Este sufixo reduciuse a *tras-* en palabras populares como: *trasfegar*, *trasladar*, *trasler*, *trasnoitar*, *traspasar*, *traspoñer*, *trastornar*.

8.12. Grupos *-pc-*, *-pn-*, *-ps-* e *-pt-*

Como norma xeral mantéñense estes grupos nos cultismos: *abrupto*, *acepción*, *aceptar*, *adaptar*, *adepto*, *adop-*

ción, adoptar, adoptivo, anticonceptivo, aptitude, apto, baptista, cápsula, captar, captura, catalepsia, cataléptico, coleóptero, concepción, concepto, conceptual, copto, corrupción, corruptivo, corrupto, corruptor, cripta, críptico, decepción, eclipse, elipse, epiléptico, erupción, eruptivo, escepticismo, estreptomina, eucalipto, excepción, excepto, exceptuar, exipciaco, exipcio, Exipto, exiptoloxía, hemoptise, hepta-, hipnose, hipnoterapia, hipnotismo, hipnotizar, imperceptible, ineptia, inepto, interceptar, interrupción, interruptor, irrupción, Neptuno, nupcial, nupcias, opción, optar, optativo, óptica, optimismo, optimista, óptimo, percepción, precepto, preceptor, rapsodia, rapto, raptor, recepción, receptor, réptil, ruptura, sinopse, susceptible, tríptico, voluptuosidade, voluptuoso.

Hai, así e todo, unha serie de palabras que perden o primeiro elemento do grupo *-pc-* ou *-pt-*, algunhas por seren xa antigas no idioma, outras por teren hoxe un uso frecuente; e o mesmo ocorre cos derivados cultos da familia do latín *SCRIPTUS*. Así: *adscrición, adscrito, cativar, catividade, cativo, cetro, circunscrición, circunscrito, descrición, descritivo, descrito, descriptor, ditongar, ditongo, escrito, escritor, escritorio, escritura, indescribable, inscrición, inscrito, manuscrito, prescrición, prescrito, proscrición, proscrito, setembro, setentrión, setentrional, subscrición, subscrito, subscritor, transcrición, transcrito, tritongo.*

Amáis disto, existen no galego varios casos de vocalización da consoante implosiva: *receita* e *receitar*; *adoitar* ('acostumar', diferente do cultismo *adoptar*); *bautismo* e *bautizar*.

8.13. Consoante + *pc*, consoante + *pt*

Cando se trata dos grupos latinos *cons. + pc* ou *cons. + pt* pérdese sempre a consoante intermedia *-p-* en galego:

absorción, aprontar, asunción, asunto, escultor, escultura, exento, inscultura, irredento, perención, perentoriamente, perentorio, presunción, prontuario, redención, redentor, redentorista, suntuosidade, suntuoso.

8.14. Grupos *pn-*, *ps-* e *pt-*

Aparecen en posición inicial en palabras cultas e, segundo a regra xeral, consérvanse na lingua escrita, a pesar de que na fala existe a tendencia a non pronunciar a primeira consoante: *pneuma, pneumático, pneumonía, pneumopatía, pneumoscopio, pneumoterapia, pneumotórax* etc.; *pseudo-*, *pseudociencia, pseudónimo* etc.; *psicanálise, psicanalista, psicodiagnóstico, psicofísica, psicoloxía, psicolóxico, psicometría, psicopatoloxía, psique, psiquiatra, psiquiatría, psíquico* etc.; *pterobranquiado, pterodáctilo, pterópodo* etc.

Xa non se escriben con *p-*: *salterio, salmista, salmo* e *salmodiar*.

8.15. Grupo *-sc-* medial

Nas palabras cultas consérvase o grupo: *adolescencia, adolescente, ascender, ascensor, condescendencia, condescender, consciencia* (ao lado de *conciencia*), *delicuescencia, delicuescente, descendencia, descender, discente, discernir, disciplina, discípulo, escindir, fluorescente, imprescindible, incandescente, inflorescencia, piscina, plebiscito, prescindir, proscenio, rescindir, rescisión, suscitar*, etc.

8.16. Grupo *sc-* inicial

O grupo latino *sc + e, i* simplificouse en *c-* en palabras de entrada antiga: *ciencia* (e familia léxica), *cetno, ciá-*

tica, cirro, cirrose, cisma (e *cismar, cismático*, etc.). Nas de entrada máis recente o grupo mantense apoiado nun *e* protético: *escena, escenario, escenografía, escepticismo, escéptico, escindir, escintilar, escisión, esciúrido*, etc. O mesmo ocorre sempre que ao grupo consonántico sigan *a, o, u* ou consoante: *escándalo, escola, escorpión, escribir, escrúpulo, escultura*, etc.

8.17. Grupo *-st-*

Este grupo consonántico é frecuente nas palabras patrimoniais, e non adoita presentar problemas na escrita do galego. Un caso especial é a alternancia de formas do prefixo *post-/pos-*: escríbese *post-* cando vai seguido dunha base que comeza por vogal (*postelectoral, postoperatorio*); úsase *pos-* cando vai seguido dunha base que comeza por consoante (*posclásico, posguerra, pospoñer*).

8.18. Algunhas observacións sobre a pronuncia dos grupos cultos

A consoante implosiva dos grupos cultos consonánticos, do tipo *cc, cd, cn, x* [ks], *ct, bc, bm, bs, bt, bv, bx, ps, pt, pn, mn, gm*, etc. pronúnciase xeralmente relaxada, e mesmo pode desaparecer. Cando estes grupos consonánticos van precedidos das vogais *e* ou *o*, estas realízanse sempre con timbre aberto [ɛ], [ɔ]: *obxecto* [oβ'ʎɛkto].

Nos grupos *cc, cd, cn, ct, dm, dn* o primeiro elemento pronúnciase [k] ou [d], con maior ou menor grao de relaxación, e mesmo pode desaparecer. Pero é incorrecta a pronunciación deste elemento como interdental [θ].

O primeiro elemento dos grupos cultos *gm* e *gn* pronúnciase como velar sonoro (un *g* relaxado) ou mesmo como un ene velar [ŋ], mais nunca como aspirado.

9. SUFIXOS E TERMINACIÓNS

No referente a sufixos e terminacións, o galego adopta solucións propias, que unhas veces son específicas e outras veces coinciden, en xeral, co portugués e, parcialmente, co castelán e con outras linguas románicas. A continuación faise referencia aos sufixos e terminacións que poden presentar algún problema.

9.1. *-ancia, -encia, -iencia, -uencia, -cia, -cio, -za, -zo*

Nas palabras cultas, en xeral as de entrada máis recente, coincide o galego co castelán e co portugués, pois nos tres idiomas se conservan estas terminacións sen alteración na forma.

Así, teñen *-ancia*, entre outros, os substantivos *abundancia, alternancia, arrogancia, circunstancia, constancia, discordancia, distancia, elegancia, extravagancia, exuberancia, ganancia, ignorancia, importancia, infancia, petulancia, redundancia, repugnancia, resonancia, substancia, tolerancia, vixilancia*, etc.

Teñen terminación *-encia, -iencia* ou *-uencia*, entre outros, *adolescencia, aparencia, ascendencia, descendencia, diverxencia, esixencia, incidencia, independencia, indulxencia, inocencia, intelixencia, presidencia, procedencia, referencia, residencia, reticencia, urxencia, virulencia, vixencia; audiencia, ciencia, conciencia, consciencia, conveniencia, deficiencia, desobediencia, eficiencia, experiencia, impaciencia, inconsciencia, inconveniencia, inexperiencia, insuficiencia, obediencia, omnisciencia, paciencia, procedencia, sapiencia, subconsciencia, suficiencia; afluencia, altilocuencia, anuencia, confluencia, consecuencia, delincuencia, efluencia, elocuencia, fluencia, frecuencia, grandilocuencia, incongruencia, inconsecuencia, influencia, secuencia*, etc.

Teñen terminación *-cia*, entre outros, *acacia, audacia, avaricia, contumacia, delicia, eficacia, falacia, farmacia, ictericia, impericia, inmundicia, malicia, milicia, noticia, pericia, perspicacia, pertinacia, suspicacia*, etc. Entre estas palabras está *Galicia*, voz lexítima galega, denominación oficial do país e maioritaria na expresión oral e escrita moderna. *Galiza* é tamén unha forma lexitimamente galega, amplamente documentada na época medieval, que foi recuperada no galego contemporáneo.

Teñen terminación *-cio* formas coma *anuncio, artificio, beneficio, bulicio, cartapacio, cilicio, comercio, consorcio, desperdicio, divorcio, edificio, exercicio, ficticio, hospicio, maleficio, necio, negocio, nuncio, oficio, orificio, palacio, patricio, precipicio, prefacio, propicio, sacerdocio, sacrificio, silencio, socio, vicio, xentilicio*, etc.

Noutras palabras o galego conserva as formas con solución patrimonial *-zo, -za*: *andazo, avinza, cansazo, cobiza (cobizar, cobizoso etc.), crenza (descrenza), diferenza (indiferenza), doenza, espazo (espazar, espazoso), estanza ('estrofa'), finanza (financeiro), graza (desgraza), habenza, licenza, nacemento (renacemento), novizo, perseveranza, pertenza (xunto ao cultismo *pertinencia*, con significado diferente), postizo, preguiza (preguiceiro, preguizoso), presenza, prezo (desprezo, menosprezo, prezar, desprezar), querenza (benquerenza, malquerenza), sentenza, servizo (servizal), tenza (mantenza), terzo (terza, terzá, terzar), xuízo (axuizar, prexuízo), xustiza (axustizar, inxustiza, xusticeiro). A maioría delas son formas xa amplamente documentadas desde antigo na nosa lingua, e algunhas son préstamos que se incorporaron con esta solución (*estanza, finanza...*).*

9.2. *-ción, -sión*

Mantéñense os dous sufixos nas palabras cultas: *acción, admiración, aliteración, atención, bendición* (ao

lado da forma patrimonial *beizón*), *canción*, *codificación*, *composición*, *condenación*, *disolución*, *edición*, *educación*, *emigración*, *emoción*, *indicación*, *lección*, *manipulación*, *nación*, *perturbación*, *restauración*, *vacación* etc.; *admisión*, *concesión*, *confesión*, *división*, *evasión*, *excursión*, *expansión*, *invasión*, *lesión*, *ocasión*, *previsión*, *revisión*, *televisión*, *versión*, etc.

Levan *-zón* palabras patrimoniais como *doazón*, *razón*, *sazón*, *torzón*, *traizón*, etc.

9.3. *-nte*

Esta terminación permite formar adxectivos ou substantivos sobre a base dun verbo. Os que o fan sobre verbos da primeira e da segunda conxugacións manteñen inalterada a vogal temática correspondente: *cantante*, *camiñante*; *valente*, *crente*, *nacente*, *crecente*.

Os relacionados con verbos da terceira conxugación, pola contra, non presentan un resultado uniforme. Os máis deles son cultismos que se remontan á correspondente forma latina, no canto de se formaren sobre o verbo romance, polo que presentan como vogal temática *e* ou *ie*: *maldicente*, *maledicente*; *producente*, *contraproducente*; *incidente*, *reincidente*; *transixente*, *intransixente*; *lucente*, *relucente*; *escribente*; *constrinxente*; *insurxente*; *influyente*, *confluyente*, *afluyente*; *vivente*, *supervivente*; *consecuente*, *subsecuente*; etc.; ou *expediente*, *conveniente*, *proveniente*, *interveniente*, *nutriente*, *recipiente*, *saliente*, *sobresaliente*, etc. Só uns poucos verbos da terceira conxugación presentan unha forma nominal con vogal temática *i*: *concluínte*; *contribuínte*; *saínte*; *seguínte*, *consequínte*; *oínte* ou *ouvínte*; *constituínte*, *reconstituínte*.

Sobre os verbos *durmir* e *servir* os derivados esperados deberían presentar *-ie-* (como cultismos) ou *-i-* (como

derivados romances). En lugar destas formas rexístranse como patrimoniais *dormente* (adx. e subst.) e *servente* (subst.).

9.4. *-mento*

Os substantivos formados con este sufixo manteñen en todos os casos a vogal temática do verbo que lles serve de base: *acabamento, regulamento; esquecemento, coñecemento; revestimento, resentimento, seguimento, sentimento.*

9.5. *-se*

As voces cultas con orixe nos nomes gregos en *-sis* adoptan a terminación *-se* e son todas do xénero feminino: *análise, antítese, apoteose, arteriosclerose, base, catálise, catequese, crase, crise, diagnose, diátese, diérese, diocese, dose, eclipse, electrólise, elipse, énfase, cirrose, esclerose, esexese, éxtase, fase, fotosíntese, frase, hemoptise, hidrólise, hipnose, hipótese, metamorfose, metástase, narcose, neurose, osmose, paráfrase, paréntese, perífrase, prolepse, prótase, prótese, psicose, simbiose, sindérese, sinopse, síntese, tese, tuberculose, xénese.*

Non pertencen a este grupo as palabras *oasis* e *chasis*.

9.6. *-ite* e *-te*

En correspondencia coas palabras do grupo anterior, e por razóns similares, esta é tamén a adaptación das palabras coas terminacións gregas *-itis* e *-tis*, todas elas femininas: *amigdalite, apendicite, artrite, bronquite, cardite, colite, conxuntivite, diabete, encefalite, endocardite, enterite, estomatite, farinxite, gastrite, glote, hepatite, larinxite,*

meninxite, miocardite, nefrite, neurite, otite, pancreatite, peritonite, pleurite, tendinite, etc. Nótese que *gratis* non pertence a este grupo.

De maneira similar, teñen *-e* palabras como *acrópole, cute, epiderme, metrópole, necrópole, paralaxe, praxe, psique* e *sintaxe*, tamén femininas.

9.7. *-ble* | *-bel*

A solución moderna para as palabras cultas que teñen o sufixo latino *-BILIS* é *-ble* ou *-bel* (pl. *-bles* ou *-beis*). Así, *amable, apetecible, bebible, estable, indeleble, indisoluble, infalible, perdurable, preferible, realizable, soluble, terrible, variable, xeneralizable*, etc.; ou *amábel, apetecibel, bebibel, estábel, indelébel, indisolúbel, infalíbel, perdurábel, preferíbel, realizábel, solúbel, terríbel, variábel, xeneralizábel*, etc.

Consecuentemente, débese escribir *establecer, establecemento, restablecer* e *restablecemento*, ou ben *estabelecer, estabelecemento, restabelecer* e *restabelecemento*.

A secuencia *-bil* (pl. *-biles*) aparece en palabras como *débil, hábil, lábil, móbil, núbil*.

9.8. *-eo, -eu* e *-ao, -au*

Cómpre distinguir na escrita as terminacións *-eo* e *-eu*, que se corresponden cunha diferenza fonética real. Rematan en *-eo* as palabras populares procedentes das latinas rematadas en *-AELUM, -ELUM, -OEDUM, -ENUM* (calquera que sexa o timbre da vogal tónica) e as formadas co sufixo *-eo* a partir de verbos en *-ear*: *ceo, receo, veo, feo, cheo, freo, arqueo, bloqueo* etc. Esta secuencia tradicional en galego facilita que os cultismos procedentes de palabras rematadas en *-EUM*, esdrúxulas ou graves, se acomoden en *-eo*; téñase en conta que, en xeral, a todo *-U* latino lle

corresponde en galego *-o*, e as palabras deste grupo non fan excepción: *aéreo, arbóreo, arxénteo, áureo, cetáceo, ciclópico, coetáneo, consanguíneo, contemporáneo, córneo, corpóreo, crustáceo, curvilíneo, cutáneo, erróneo, espontáneo, larínxeo, linóleo, marmóreo, mediterráneo, momentáneo, núcleo, óleo, óseo, pétreo, petróleo, purpúreo, rectilíneo, róseo, sanguíneo, terráqueo, térreo, venéreo, violáceo, vítreo; apoxeo, arameo, ateo, camafeo, corifeo, europeo, fariseo, filisteo, hebreo, himeneo, liceo, mausoleo, museo, peritoneo, pigmeo, plebeo, reo, trofeo, xacobeo*. Tamén os galicismos ou catalanismos *fideo* e *manteo*.

Rematan en *-eu* as seguintes palabras patrimoniais: *eu, meu, teu, seu, chapeu, romeu, sandeu* (fem. *sandía*), *xubileu, xudeu* (fem. *xudía*). Tamén ten esta terminación a voz *leu* (pl. *lei*) ‘unidade monetaria de Romanía’.

Rematan en *-ao*: *arao, cacao, callao, grao, nicolao, pardao, peirao, pronao, tao, vao*. Rematan en *-au*: *bacallau* e *pau*.

9.9. *-ea*

O feminino correspondente ás palabras que acaban en *-eo*, tónico ou átono, é *-ea*: *allea, chea, fea; aérea, arbórea, arxénteo; atea, europea, hebrea, rea*. Esta mesma terminación figura en substantivos femininos, de orixe popular ou culta: *aldea, avea, azotea, balea, cadea, candeo, cea, correa, diarrea, idea, lamprea, manchea, melopea, morea, panacea, prea, rea, serea, tea, urea, vea, verborrea*. Tamén nos galicismos *cheminea, librea, marea, platea, polea, ralea*.

9.10. *-oa*

O galego coñece unha terminación *-oa*, pronunciada [ˈoa] ou [ˈɔa] segundo a súa procedencia (*boa, lagoa; avoa*,

filloa). Mentres que no caso de *boa*, *lagoa* se manteñen sempre as dúas vogais en todo o territorio galego, en *avoa*, *filloa*, etc. prodúcese redución a [ɔ] en zonas da Galicia suroccidental (*avó*, *filló*, etc.). Mesmo nestes casos debe ser escollida a solución tradicional e absolutamente maioritaria *-oa* (*avoa*, *filloa*, *moa*, *soa* -e *soamente-*, *teiroa*, etc.).

9.11. *-us*, *-um*, *-o*

Hai algunhas palabras que escapan á regra xeral de acomodación de cultismos e manteñen as terminacións latinas *-US*, *-UM*: *campus*, *corpus*, *humus*, *ómnibus*, *Venus*, *virus*; *álbum*, *factótum*; *médium*, *presídium*, *parabéllum*, *súmmum*, *contínuum*, *cinéfórum*, *quórum*, *desiderátum*. En xeral son palabras que aínda se senten como non plenamente incorporadas ao idioma.

Escríbense con *-o* as voces *currículo*, *espírito*, *ímpeto*, *memorando*, *referendo* e *tribo*.

9.12. *-iño* / *-iña* e *-ino* / *-ina*

Nas palabras patrimoniais a terminación latina *-INUM*/*-INAM* deu en galego *-iño*/*-iña*, que é tamén a forma xeral do diminutivo. Así: *andoriña*, *campiña*, *casiña*, *campesiño*, *comiño*, *mariña*, *mariño*, *menciña*, *pequeniño*, *veciño* etc. Remata tamén en *-iño* *mesquiño* e *pergamiño*.

Os préstamos, latinos ou non, adoptan a terminación *-inol*/*-ina*: *albino*, *anilina*, *anxina*, *aquilino*, *asasino*, *aspirina*, *bencina*, *bizantino*, *bobina*, *bovino*, *brillantina*, *buguina*, *canino*, *cantina*, *capuchino*, *carabina*, *cartolina*, *casino*, *clandestino*, *cocaína*, *codeína*, *coralino*, *cortina*, *crystalino*, *destino*, *disciplina*, *divino*, *doutrina*, *ensino*, *escarlantina*, *esquina*, *estricnina*, *estudiantina*, *felino*, *feminino*,

gabardina, gasolina, glicerina, granadino, guillotina, heroína, interino, intestino, ladino, latino, mandolina, margarina, masculino, matutino, medicina, morfina, muselina, nicotina, nitroglicerina, oficina, ondina, palatino, parafina, penicilina, peregrino, piscina, plastilina, porcino, propina, proteína, rabino, repentino, resina, retina, ruína, sacarina, sibilino, sonatina, supino, taurino, toxina, turbina, ultramarino, vaselina, vespertino, vitamina, vitrina, xacobino, xelatina, xenuíno, etc.

9.13. -e

Rematan en *-e* as palabras patrimoniais procedentes de étimos latinos en *-INEM* (*home, virxe, orde, imaxe, chantaxe* ‘planta’, *feluxe*), os continuadores dos neutros en *-MEN* (*crime, exame, lume, costume, etc.*) e os galicismos en *-axe* (*chantaxe* ‘extorsión’, *homenaxe, liñaxe, viaxe, etc.*).

De maneira análoga, adóptanse tamén sen nasal final os cultismos: *abdome, ditame, exame, nume, réxime, vexame, xerme...* Deben mesmo escribirse sen *-n* as palabras *glute, lique, pole, seme*, pois non hai razón filolóxica ningunha para separalas das anteriores. Exceptúanse o latinismo *lumen* (unidade da física do sistema internacional) e o bretonismo *dolmen*.

9.14. Masc. *-án* / fem. *-á*, masc. *-ano* / fem. *-ana*

Nas palabras populares, a terminación latina *-ANUM* presenta tres solucións distintas no dominio lingüístico galego: *-aol/-án/-á* (*irmao / irmán / irmá*). En troques, a correspondente forma feminina *-ANAM* só ten dous resultados: *-ál/-án* (*irmá / irmán*).

Estas formas pódense atopar na fala con distintas combinacións, pero desde o séc. XIX os escritores veñen mostrando unha preferencia polo seguinte esquema, hoxe unanimemente aceptado na lingua escrita:

(<i>meu</i>) irmán	(<i>miña</i>) irmá
(<i>meus</i>) irmáns	(<i>miñas</i>) irmás

A este esquema incorpóranse tamén outras palabras co masculino acabado en *-án*, aínda que este *-án* non proceda etimoloxicamente dun sufixo *-ANU*. Teremos, xa que logo: *alazán, alazá; aldeán, aldeá; ancián, anciá; artesán, artesá; barregán, barregá; bosquimán, bosquimá; capitán, capitá; chan, chá; cidadán, cidadá; cirurxián, cirurxiá; comarcán, comarcá; concidadán, concidadá; cortesán, cortesá; cotián, cotiá; cristián, cristiá; curmán, curmá; ermitán, ermitá; escribán, escribá; gardián, gardiá; gran e gra; insán, insá; irmán, irmá; livián, liviá; louzán, louzá; malsán, malsá; marrán, marrá; musulmán, musulmá; nugallán, nugallá; pagán, pagá; rufián, rufiá; san, sa; sancristán, sancristá; sultán, sultá; tecelán, tecelá; temperán, temperá; temporán, temporá; truán, truá; van, va; verán; vilán, vilá.*

Este é un dos sufixos produtivos con que conta o galego para a formación de xentilicios. Seguen este modelo *afgán, afgá; alemán, alemá; castelán, castelá; catalán, catalá; coimbrán, coimbrá*, e, especialmente, os referidos a entidades de poboación galegas: *aresán, aresá; arousán, arousá; arzuán, arzuá; bergantiñán, bergantiñá; caldelán, caldelá; carnotán, carnotá; compostelán, compostelá; ferrolán, ferrolá; fisterrán, fisterrá; mariñán, mariñá; muradán, muradá; muxián, muxiá; ourensán, ourensá; ponteareán, ponteareá; pontecaldelán, pontecaldelá; redondelán, redondelá; ribeirán, ribeirá; salnésán, salnésá; ullán, ullá; vilagarcíán, vilagarcía.*

Algúns xentilicios galegos poden conservar a súa forma local –*ao* / –*á*: *arñoiao, arñoiá; burelao, burelá; courelao, courelá; caldelao, caldelá* (do Castro Caldelas); *dezao, dezá; lancarao, lancará; limiao, limiá; mariñoa, mariñá* (da Mariña luguesa); *masidao, masidá; meirao, meirá; melidao, melidá; ribeirao, ribeirá* (do Ribeiro), etc. Pola mesma razón, admitirase tamén a forma feminina local –*án* en casos como *unha carnotán, unha fisterrán, unha muradán*, etc.

Nas palabras cultas incorporadas con posterioridade á época en que deixou de operar a lei da caída do *-n*-intervocálico, a terminación latina *-ANUM, -ANAM* foi adaptada conforme á norma xeral de acomodación de cultismos. Levan esta terminación *-ano* (fem. *-ana*): *africano, americano, anglicano, arcano, artesiano, asturiano, australiano, bacteriano, boliviano, colombiano, cubano, decano, diluviano, franciscano, fulano, gregoriano, hispano, humano, inhumano, italiano, lusitano, luterano, mahometano, meridiano, metropolitano, miliciano, mundano, oufano, paisano, peruano, pondaliano, profano, provinciano, puritano, republicano, romano, rosaliano, semana, soberano, tirano, transmontano, ultramontano, urbano, valenciano, veterano, vexetariano, xermano*, etc.

Como xa foi indicado (cf. 9.13), cando esta terminación latina era átona, a evolución en palabras patrimoniais foi diferente e o resultado final en galego é *-o/-a*: *Estevo, orfo / orfa, orgo, ourego, ravo* (planta), *saba*. Relacionadas con estas, aínda que doutra orixe, están as terminacións en *-o* de *Cristovo* e *soto*.

As palabras cultas conservan o sufixo latino sen cambiar; isto afecta tamén os vocábulos que teñen esta terminación, aínda que a súa orixe non sexa latina. Así, *bibliómano, bímano, cleptómano, cocainómano, diáfano, ébano*,

melómano, mitómano, morfinómano, órgano, pínfano, plátano, tétano, tímpano.

9.15. Masc. *-án* / fem. *-ana*

A terminación *-án* / *-ana* aparece nunha serie de nomes, substantivos e adxectivos, que xeralmente actúan como caracterizadores pexorativos: *balandrán, balandrana; baleigán, baleigana; barbuzán, barbuzana; barrigán, barrigana; barullán, barullana; bocalán, bocalana; brután, brutana; buleirán, buleirana; burrán, burrana; burricán, burricana; cabezán, cabezana; cachamoulán, cachamoulana; cachán, cachana; cacholán, cacholana; cagán, cagana; canelán, canelana; cangallán, cangallana; carallán, carallana; carcamán, carcamana; carneirán, carneirana; carroulán, carroulana; chalán, chalana; charlatán, charlatana; cornelán, cornelana; farfallán, farfallana; folán, folana; folgazán, folgazana; galbán, galbana; guedellán, guedellana; lacazán, lacazana; langrán, langrana; larpán, larpana; leilán, leilana; lerchán, lerchana; lorán, lorana; lordán, lordana; loubán, loubana; mentirán, mentirana; orellán, orellana; paduán, paduana; pailán, pailana; palafustrán, palafustrana; papán, papana; parvallán, parvallana; paspán, paspana; pastrán, pastrana; pelandrán, pelandrana; pertegán, pertegana; pillabán, pillabana; porcallán, porcallana; ruán, ruana; tanguleirán, tanguleirana; testalán, testalana; testán, testana; toleirán, toleirana; vergallán, vergallana; zalapastrán, zalapastrana; zampallán, zampallana.*

9.16. Masc. *-ón* / fem. *-oa, -ona*

Forman o feminino en *-oa* unha serie de adxectivos e substantivos en que *-ón* non pode analizarse como sufixo: *anfitrión, anfitríoa; bretón, bretoa; campión, campioa;*

ladrón, ladroa (que tamén ten un feminino *ladra*); *león, leoa*; *patrón, patroa*; *saxón, saxoa*; *teutón, teutoa*.

Rematan en *-ón / -ona* as palabras en que esta terminación é un sufixo aumentativo ou deverbal pexorativo: *homón, mullerona, zapatón, casona*; *abusón, abusona*; *acusón, acusona*; *faltón, faltona*; *preguntón, preguntona*, etc.

Existe ademais un grupo de palabras cultas coa terminación *-on* átona: *canon, colon, corion, décathlon, épsilon, ípsilon, micron, epíploon, cripton, isquion, necton, neon, newton, ómicron, párkinson, radon, taxon, telson*. O anglicismo *nylon* adáptase ao galego como *nailon*.

9.17. *-de*

A terminación latina vogal + TEM resólvese en galego, tanto en palabras cultas coma populares, en vogal + *-de*: *almude, alude, ataúde, calamidade, céspede, hóspede, laúde, parede, rede, saúde, sede, soidade, verdade, virtude*, etc.

9.18. *-dade, -tade*

O sufixo latino *-TATEM* resolveuse en *-tade* en posición posconsonántica (*dificultade, facultade, maxestade, potestade, tempestade, vontade*) e en *-dade* en posición posvocálica (*enfermidade, novidade, puridade, realidade*). Ás veces unha síncope vocálica antiga provocou que *-dade* poida aparecer en posición posconsonántica (BONITATEM > *bondade*, CRUDELITATEM > *crueldade*, HEREDITATEM > *herdade*, LEGALITATEM > *lealdade*, MORTALITATEM > *mortaldade*, TRINITATEM > *trindade*, VERITATEM > *verdade*, VIRGINITATEM > *virxindade* etc.). A partir destas formas, *-dade* estendeuse a bases non sincopadas rematadas en *r*: *liberdade, puberdade*.

9.19. *-dade / -edade / -idade*

No galego actual, *-dade* presenta tres alomorfos: *-dade*, *-edade* e *-idade*. O primeiro aparece só nunha relación pechada de palabras populares que sufriron, segundo se indicou en 9.18, a síncope da vogal precedente (*verdade*, *herdade*, *bondade*, *trindade* etc.). As outras dúas variantes, as únicas produtivas no galego actual, presentan distribución complementaria e aparecen en palabras introducidas por vía culta e mais en derivados romances: *-edade* combínase con bases adxectivas en *-io* (*notoriedade*, *solidariedade*, *variedade*...) e *-idade* nos casos restantes (*capacidade*, *probabilidade*, *soidade*, *novidade*...). As únicas excepcións a esta regra son *necidade* e *sucidade*.

9.20. *-aría / -ería*

Os substantivos formados con este sufixo referíanse orixinariamente a cousas e indicaban o lugar onde se fabricaban, onde se vendían ou onde había abundancia delas. A forma *-aría*, maioritaria no galego medieval, era o resultado fonético regular da correspondente latina *-ARÍA*. Por iso debe dársele preferencia a esta solución: *armaría*, *artillaría*, *bruxaría*, *camisaría*, *carnizaría*, *carpintaría*, *cervexaría*, *cestaría*, *chancelaría*, *charlatanaría*, *chocolataría*, *enfermaría*, *enseñaría*, *ferraría*, *gandaría*, *infantaría*, *lavandaría*, *leprosaría*, *libraría*, *moblaría*, *panadaría*, *papelaría*, *pedraría*, *peixaría*, *perfumaría*, *pradaría*, *refinaría*, *reloxaría*, *tesouraría*, *tinturaría*, *zapataría*...

Con esta solución conflúen tamén aqueloutros vocábulos derivados co sufixo *-ía* sobre bases en *-ario*: *comisaría*, *notaría*, *secretaría*, *testamentaría*, etc., derivados a partir de *comisario*, *notario*, *secretario* e *testamentario*, respectivamente.

A solución *-ería*, documentada tamén no galego medieval, fíxose case xeral no galego moderno, polo que se admite así mesmo como normativa.

En calquera caso, téñase en conta que algúns galicismos modernos, como *batería*, *galantería*, *galería* ou *mercería* presentan unicamente a terminación *-ería*.

10. OUTRAS PARTICULARIDADES

10.1. Alternancia *cua-/ca-/co-*; *gua-/ga-/go-*

Nas palabras patrimoniais o galego mostrou sempre tendencia a eliminar o elemento labiovelar *u* dos grupos orixinarios *qua-*, *gua-*, a semellanza do francés e en contra do que sucede en portugués e en castelán, que tenderon a conservalo. En galego hai tamén zonas que manteñen o grupo orixinario; pero demográfica e literariamente é moito máis usada a solución que perdeu o *u*, de aí que a escolla se resolva a favor deste resultado tanto nas palabras patrimoniais coma nas cultas máis popularizadas.

Aparece *ca-* en *caderna*, *caderno*, *cadrado*, *cadrar*, *cadrelo*, *cadril*, *cadro*, *cal*, *calidade*, *calquera*, *cando*, *cantidade*, *canto*, *cartos* ‘diñeiro’, *case*, *casemente*, *catorce*, *catro*, *catrocentos*.

Aparece *cua-* nos cultismos e, en xeral, nas palabras derivadas cultas. Así, *cuadr-* (*cuadrangular*, *cuadrante*, *cuadratura*, *cuadraxesimal*, *cuadraxésimo*, *cuadrícula*, *cuadrienal*, *cuadrienio*, *cuadriforme*, *cuadriga*, *cuadrilátero*, *cuadrilla*, *cuadrilleiro*, *cuadrimestre*, *cuadrimotor*, *cuadriplicar*, *cuadrisílabo*, *cuadrivio*, *cuadrúpede*, *cuádruplo*, *escuadra*), *cual-* (*cualificar*, *cualitativo*), *cuant-* (*cuantía* -ao lado de *contía-*, *cuantificación*, *cuantificar*, *cuantioso*, *cuantitativo*), *cuart-* (*cuarta*, *cuartear*, *cuarteirón*, *cuartel*, *cuarteleiro*, *cuartetos*, *cuartilla*, *cuartillo*, *cuarto* ‘1/4 parte’ ‘dependencia’) e *cuater-* (*cuaternario*). Tamén as palabras *cuáquero*, *cuarzo*, *cuasia* e *cuasina*.

Un caso especial de evolución témolo nas formas *corenta*, *corentena*, *corentón* e *coresma*, onde o ditongo *ua* se reduciu a *o*; o mesmo ocorre en *corta feira* (ou *cuarta feira*) ‘mércores’.

Hai outras formas que tiñan orixinariamente o grupo *coa-*, que se reduciu a *ca-*, como no grupo *cua-* xa citado: *callada, chamado, callar, calleira, calleiro, callo* ‘presoiro’. O grupo *coa-* mantense nos cultismos: *coagulable, coagulante, coagulación, coagular, coágulo*.

Aparece *ga-* en *gadaña, gadaño, galardón, galdrapo, garda, gardar, gardián*. Tamén en préstamos como *garantía, garantir, garita*, etc.

Noutras palabras aparece *gua-*: *guante, guapo, guata*.

E, finalmente, a solución *go-* aparece en *gorir* (tamén *guarir*), *gorecer* (tamén *guarecer*), *gornecer* (tamén *guarnecer*).

Os derivados e compostos manteñen a evolución da palabra primitiva sobre a que se forman. Por tanto, *agardar, gadañar, gadañeiro, gardabarreira, gardalama, gardarriños, gardarroupa*, etc.; *garda civil, garda forestal, garda mariña*, etc.; *gornición* (tamén *guarnición*); *gorida* (tamén *guarida*), etc.

10.2. Ditongo *oi*

O ditongo resultante das secuencias latinas a) ōCT; b) ōCT, ŭCT, ūCT, ŭLT; c) ORI + vogal, URI + vogal na maior parte do territorio galego é *oi*: a) *noite, oito*; b) *troita, loita, froita, loito, moito*; c) *coiro, lavadoiro, vasoira, agoiro*.

Con todo, existen zonas reducidas en que se dan outros resultados: unha zona do occidente da Coruña presenta sempre *ui* (*nuite; luita, muito; lavadoiro, varreduiro* etc.); o sur de Pontevedra presenta tres resultados, segundo os casos: a) *oi: noite*; b) *ui: luitar, muito*; c) *ou: vasoura*; na franxa máis oriental do dominio lingüístico galego alternan dúas solucións: a) *oi: noite*; b) *ui: luitar*,

muíto —con puntos de *u*, *mutto* e *mutio*, *escutar* e *escutiar*—; c) *oi*: *vasoira*, *coiro*.

Adóptase como normativa a solución *oi* en todos os casos por ser maioritaria demográfica e xeograficamente e por ser a máis difundida na tradición literaria moderna: *coitelo*, *enxoito*, *froita*, *loita*, *moi*, *moito*, *troita*, *varredoiro*, *vasoira* etc. E así tamén en *coidar*, *coita*, *coitado* etc.

10.3. Ditongos *ou/oi*

O galego mantén diferenciados os ditongos *ou* e *oi*, de acordo coas súas diferentes orixes: *ou* < AU, AL + cons., etc. (*cousa*, *louro*, *ouro*, *pouco*, *tesouro*, *touro*; *couce*, *fouce*, *outro*, *souto*; *dous*), *oi* < OCT, UCT, ULT, ORI + vogal, URI + vogal (*oito*, *noite*; *troita*, *loita*; *moito*, *voitre*; *coiro*, *lava-doiro*, *tesoira*, *vasoira*; *agoiro*, etc. vide 10.2).

10.4. Ditongos *ie*, *ue*

As secuencias latinas -IE- e -UE- en palabras cultas mantéñense en galego como *ie* e *ue*, respectivamente: *aliciente*, *ambiente*, *ciencia*, *cliente*, *coeficiente*, *conciencia*, *conveniencia*, *conveniente*, *deficiencia*, *deficiente*, *eficiencia*, *eficiente*, *estupefaciente*, *expediente*, *experiencia*, *incipiente*, *inconveniente*, *obediencia*, *obediente*, *omnisciencia*, *paciencia*, *sapiencia*, *sobresaliente*, *suficiente*, etc.; *afluencia*, *afluente*, *anuencia*, *anuenta*, *congruencia*, *congruente*, *delincuencia*, *delincuente*, *elocuencia*, *elocuente*, *secuela*, *secuestro*, etc. (cf. 9.1 e 9.3).

10.5. Disimilación, metátese e epéntese de *r*

O *r* mantén, en xeral, a súa posición etimolóxica dentro da palabra, independentemente das síncope vocá-

licas: *prado* (< PRATUM), *cabra* (< CAPRAM), *disfrazar*, *labrar* (< LABORARE), *Carlos* (< CAROLUS), *merla* (< MERULAM), *tenro* (< TENERUM), *xenro* (< GENERUM), *venres* (< VENERIS). Hai, con todo, casos de metáteses xa consumadas: *bradar* (< BALATRARE), *prebe* (< PIPER), *preguiza* (< PIGRITIAM), *burgo* (< BRUCHUM).

Preguntar é a forma máis documentada na Idade Media e maioritaria no galego moderno; correspóndese ademais co étimo *PRAECUNCTARE. Debe ser, por tanto, a normativa.

Esporadicamente algunhas palabras perderon o *r* interno por disimilación con outro *r* dentro da mesma palabra (*arado*, *frade*, *madrasta*, *padrasto*, *rodo*, e mesmo o semicultismo *propio*, do lat. PROPRIUM, e derivados, documentado maioritariamente sen o segundo *r* xa na época medieval). Fronte a estes casos de perda por disimilación, en xeral houbo unha tendencia á conservación da consoante, e por iso temos hoxe *arrastrar*, *rastro*, *rexistrar*, *rexis-tro*, *rostro* etc.

10.6. Encontros vocálicos

Na lingua escrita do séc. XIX e da primeira metade do sec. XX era frecuente o uso do apóstrofo para representar certas elisións vocálicas que se producen ao se encontraren a vogal final dunha palabra e a inicial da seguinte, cando pertencen ao mesmo grupo fónico. Na ortografía actual non se utiliza o apóstrofo, e nos casos de elisión optouse ou ben pola amálgama das dúas palabras (*do*, *no*, *deste*, *naquel* etc.) ou ben pola grafía plena de cada unha delas (*entre as árbores*). Aínda que non se represente graficamente este fenómeno, as palabras que acaban en *-e*, especialmente as gramaticais, perden na fala a vogal final cando van seguidas doutra palabra que comeza por vogal

(vide 6): *desde América* ['dezða'merika], *dixo que andara*
moito ['diʃokan'dara'mojto], *este amigo* [eʃta'miɣo], *pre-*
guntou se había traballo [preɣun'towʂa'βiatraβalo], *sem-*
pre anda con contos ['ʂem'prandakoŋ'kontoʂ], *deixoume alí*
[dej'ʃowma'li].

11. FORMACIÓN DO PLURAL

11.1. Palabras rematadas en vogal ou en ditongo

As palabras rematadas en vogal, tónica ou átona, ou en ditongo forman o plural engadindo *-s*: *mesa, mesas; custo, custos; irmá, irmás; café, cafés; israelí, israelís; lei, leis; rei, reis; bocoí, bocois*, etc.

Os estranxeirismos acabados en vogal forman o plural engadindo *-s* ou ben respectando a forma de plural da lingua de orixe: *spray, sprays; hippy, hippys* ou *hippies*.

11.2. Palabras rematadas en *-r* e *-z*

As rematadas en *-r* e *-z* engaden o morfema *-es* sobre o singular: *mar, mares; calor, calores; luz, luces*.

Os estranxeirismos adecúanse á regra xeral (*palier, palieres; somier, somieres; húsar, húsares; dólar, dólares...*), a non ser algúns casos de palabras pouco integradas, que poden formar o plural engadindo *-s*: *póster, pósteres* ou *pósters; gángster, gángsteres* ou *gángsters; júnior, júniores* ou *júniors*.

11.3. Palabras rematadas en *-s* e *-x* [ks]

As agudas acabadas en *-s* forman o plural engadindo *-es*: *deus, deuses; compás, compases*, a non ser as que rematan en grupo consonántico (incluíndo entre estas as acabadas en *-x* [ks]): *luns, fax, lux, unisex*, que permanecen invariables.

As graves e esdrúxulas acabadas en *-s* ou *-x* [ks] son invariables e presentan, xa que logo, a mesma forma no

singular e no plural: *choromicas, lapis, martes, oasis, xoves, mércores, bíceps, tórax, clímax, télex*, etc.

11.4. Palabras rematadas en *-n*

As rematadas en *-n* engaden *-s*: *can, cans; lambón, lambóns; lacazán, lacazáns; dolmen, dolmens; mitin, mitins; xilin, xilins*; etc.

11.5. Palabras rematadas en *-l*

Os monosílabos rematados en *-l* engaden o morfema *-es*: *cal, cales; el, eles; fel, feles; fol, foles; gol, goles; mal, males; mel, meles; mil, miles; mol, moles; pel, peles; ril, riles; rol, roles; sal, sales; sol, soles; tal, tales; til, tiles; val, vales; vil, viles; xel, xeles*.

Nas palabras agudas de máis dunha sílaba, o *-l* do singular substitúese polo morfema *-is*: *animal, animais; aval, avais; papel, papeis; fiel, fieis; cruel, crueis; truel, trueis; civil, civís; español, españois; control, controis; azul, azuis*. Téñase en conta que nos acabados en *-il* a secuencia antiga *-iis* se resolve en *-ís* (*cadriís*, non **cadriís*).

As palabras compostas en que o segundo elemento é algún dos monosílabos citados máis arriba fan o plural en *-les* (*ollomoles, chuchameles, papasoles, mirasoles, Miravales...*). O plural de *aquel* é *aqueles*, pola mesma razón indicada para *el, eles*.

A pesar da súa aparencia, *caracol* e *aerosol* non son compostos de *col* e *sol*. Os seus plurais son, xa que logo, regulares: *caracois* e *aerosois*.

As palabras graves rematadas en *-l* forman o plural engadindo o morfema *-es*: *áxil, áxiles; difícil, difíciles; útil, útiles; túnel, túneles; cónsul, cónsules*; etc. Exceptúase desta

regra a terminación *-bel*, que fai o plural en *-beis* (vide 9.7).

11.6. Palabras rematadas noutras consoantes

As voces acabadas en consoantes distintas das vistas en 11.2, 11.3, 11.4 e 11.5 son as máis delas estranxeirismos ou cultismos, e forman o plural engadindo *-s*: *club, clubs; pub, pubs; snob, snobs; clac, clacs; coñac, coñacs; frac, fracs; tic, tics; crómlech, crómlechs; sándwich, sándwichs; sketch, sketches; lord, lords; round, rounds; talmud, talmuds; rosbif, rosbifs; anorak, anoraks; stick, sticks; búmerang, búmerangs; iceberg, icebergs; ring, rings; smóking, smóking; álbum, álbums; réquiem, réquiems; sláalom, sláloms; tándem, tándems; tótem, tótems; clip, clips; jeep, jeeps; hándicap, hándicaps; boicot, boicots; complot, complots; fagot, fagots; mamut, mamuts; robot, robots; sprint, sprints; test, tests; trust, trusts; leitmotiv, leitmotivs.*

12. FORMACIÓN DO FEMININO

O feminino dos substantivos e adxectivos fórmase comunmente coa terminación *-a*, que se une directamente á forma do masculino se esta acaba en consoante ou vogal tónica (*deus / deusa, rapaz / rapaza, avó / avoa, cru / crúa*) ou substitúe a vogal final da forma do masculino se remata en vogal átona (*sobriño / sobriña, presidente / presidenta*). Con todo, hai algúns casos especiais.

12.1. Nomes rematados en *-n*

Os substantivos e adxectivos que acaban en *-án* (< ANUM) forman o feminino en *-á*, segundo o establecido en 9.14: *ancián / anciá, temperán / temperá*; en troques, os caracterizadores despectivos rematados en *-án* fórmano en *-ana*, conforme ao dito en 9.15: *folgazán / folgazana, mentirán / mentirana*.

Para o feminino dos rematados en *-ón* (*león / leoa*, mais *lambón / lambona*), véxase 9.16.

Os acabados en *-ín* forman o feminino en *-ina*, coa excepción de *ruín*, que é invariable: *bailarín / bailarina, benxamín / benxamina, danzarín / danzarina, galopín / galopina, malandrín / malandrina*; pero *un viño ruín / unha terra ruín*.

Os rematados en *-ún* difiren no seu comportamento: os adxectivos *cabrún, cervún, vacún* forman o feminino patrimonial *cabrúa, cervúa, vacúa*; *común* é invariable; *euscaldún* engade *-a*: *euscalduna*.

O único nome en *-én* susceptible de moción xenérica é invariable: *un refén americano / unha refén americana*.

12.2. Nomes rematados en vogal ou ditongo tónicos

Os substantivos rematados en vogal tónica tenden a engadir *-a*, en tanto que os adxectivos tenden a ser invariables: *un avó somalí / unha avoa somalí*. Con todo, algúns substantivos son invariables: *unha chimpancé adulta*; entre os adxectivos, *nu, cru* e *recrú, só* e *mao* ‘ruín’ forman os femininos *núa, crúa* e *recrúa, soa* e *má*: *o peixe cru / a carne crúa, un só día / unha casa soa, o ollo mao / unha má ocasión*.

Presentan características morfolóxicas especiais *grou / grúa, xudeu / xudía* e *sandeu / sandía*.

12.3. Nomes rematados en *-és*

Os xentilicios que acaban en *-és* presentan un feminino en *-esa*: *cambadés / cambadesa, chinés / chinesa, noruegués / norueguesa, portugués / portuguesa, romanés / romanesa*. O mesmo ocorre con outros adxectivos, coma *burgués / burguesa, camoés / camoesa, canchés / canchesa, montés / montesa* e *palmés / palmesa*; algúns, en troques, son invariables: *estilo cortés / mirada cortés*.

12.4. Formacións especiais

Algunhas palabras de xénero feminino presentan terminacións especiais, sobre a mesma base léxica: *heroe / heroína, tsar / tsarina; galo / galiña; rei / raíña; abade / abadesa; barón / baronesa; príncipe / princesa; sacerdote / sacerdotisa, profeta / profetisa, poeta / poetisa; emperador / emperatriz; actor / actriz; etc.*

13. COMPARATIVOS E SUPERLATIVOS

Ao lado das formas analíticas, úsanse tamén para *bo*, *malo* ou *mao*, *grande* e *pequeno* os comparativos sintéticos *mellor*, *peor*, *maior* ou *meirande* e *menor*.

Para a formación de superlativos absolutos úsase o sufixo *-ísimo*: *altísimo*, *grandísimo*. Este sufixo, sentido normalmente como propio dun rexistro elevado, ás veces engádese á raíz culta da palabra e non á patrimonial: *antigo*, *antiquísimo*; *fiel*, *fidelísimo*; *nobre*, *nobilísimo*. Nos adxectivos rematados en *-ble* ou *-bel* este superlativo ten sempre a terminación *-bilísimo*: *amable* ou *amábel*, *amabilísimo*; *estable* ou *estábel*, *estabilísimo*.

En rexistros elevados aparecen os superlativos co sufixo *-érrimo*, como son *celebérrimo*, *libérrimo*, *misérrimo*, *paupérrimo*, *pulquérrimo*, que corresponden, respectivamente, aos adxectivos *célebre*, *libre*, *mísero*, *pobre* e *pulcro*.

14. O ARTIGO

14.1. O artigo determinado

14.1.1. Formas

O artigo determinado presenta en galego as seguintes formas:

	MASCULINO	FEMININO
SINGULAR	o	a
PLURAL	os	as

Existe tamén unha variante alomórfica *lo, la, los, las*, que é de uso obrigatorio tras da preposición *por* (*vai polo carreiro*) e do adverbio *u* (ant. **ub*) (*u-lo libro?*).

Ademais de nos casos mencionados, pódense representar na escrita as variantes *lo, la, los las* nos seguintes contextos:

a) Despois de infinitivo, das formas verbais conxugadas que rematen en *-r* ou *-s* e dos pronomes enclíticos *nos, vos* e *lles*: *vou colle-las laranxas, perdíche-los cartos, collémo-lo saco, ti e-lo demo, xa sábe-lo que pasou, tomóuno-lo pelo, dóuvo-la boneca, quitóulle-las ganas de rir.*

b) Despois dos pronomes tónicos *nós* e *vós* cando van seguidos dunha precisión numérica: *nó-los dous, vó-los sete.*

c) Despois de *ambos, entrambos* e *todos*, cos seus femininos, da preposición *tras*, da conxunción copulativa (*e*) *mais*: *ámbalas dúas, fixérono entrámbolos dous, tódolos días e tódalas noites, estalle tralos montes de acolá, fomos eu e mailo fillo do señor Miguel.*

A asimilación indicada en a) e b) pode non darse se despois da palabra rematada en *-r* ou en *-s* hai unha pausa.

Aínda que non se represente graficamente, a única pronunciación recomendable é a que reproduce a segunda forma nos contextos sinalados: *vender a casa* [ben'dela'kaʃa].

14.1.2. Contraccións

14.1.2.1. Contraccións coas preposicións

As preposicións *a*, *con*, *de* e *en* contraen co artigo:

ART. PREP.	O	A	OS	AS
A	ao / ó	á	aos / ós	ás
CON	co	coa	cos	coas
DE	do	da	dos	das
EN	no	na	nos	nas

O encontro da preposición *a* co artigo masculino *o(s)* resólvese graficamente como *ao(s)* ou *ó(s)*. A pronuncia correcta, sexa cal for a súa representación, é [ɔ], que é a única que se rexistra en practicamente todo o dominio lingüístico galego.

Estas contraccións realízanse tamén cando o artigo dos topónimos vai precedido dunha destas preposicións: *veño da Coruña*, *estou na Pobra do Caramiñal*, *vou ao Carballiño*.

Mais non se realizan cando a preposición non rexe o substantivo determinado polo artigo: *antes de os galos cantaren*.

14.1.2.2. Encontro do artigo coa conxunción comparativa ca

O encontro da conxunción comparativa *ca* co artigo determinado representase *ca o(s)*, *ca a(s)* ou *có(s)*, *cá(s)* (*é máis ruín ca o / có demo, Betanzos é máis pequeno ca a / cá Coruña*), aínda que a pronuncia xeral é [kɔ], [ka:].

Cando a conxunción vai seguida da preposición *a* nunca se representa a contracción na lingua escrita, aínda que de feito se realice na fala: *quéreme máis a min ca a ti*. Consecuentemente, tampouco se representa a contracción cando a preposición vai contraída co artigo: *quérolle ao meu fillo máis ca ao de ningún, caeulle máis auga á nosa ca á deles*.

Cómpre sinalar que se está facendo referencia só ás contraccións da conxunción comparativa *ca*, non ás de *que*, que non se representan nunca na lingua escrita, nin cando ten valor comparativo nin con calquera outro: *sábeme mellor a laranxa que o limón, deilles aos meus nenos máis que aos de Felisa, díxome que o teu é peor, é máis novo do que o meu*

14.2. O artigo indeterminado

14.2.1. Formas

O artigo indeterminado presenta as seguintes formas:

	MASCULINO	FEMININO
SINGULAR	un	unha
PLURAL	uns	unhas

14.2.2. Contraccións

As preposicións *con*, *de* e *en* contraen co artigo indeterminado:

ART. PREP.	UN	UNHA	UNS	UNHAS
CON	cun	cunha	cuns	cunhas
DE	dun	dunha	duns	dunhas
EN	nun	nunha	nuns	nunhas

Se a preposición non forma parte da mesma frase ca o artigo, non se realiza a contracción: *de un médico estar alí, salvaríalle a vida* (= *de estar alí un médico, salvaríalle a vida*).

Para a resolución dos encontros das preposicións *con*, *de* e *en* co numeral e indefinido *un*, véxase 15.4.3 e 16.1.

15. PRONOMES

15.1. Persoais

O paradigma dos pronomes persoais establécese como segue:

15.1.1. Serie tónica

NÚMERO	PERSONA	SUXEITO	FORMAS OBLICUAS			
			LIBRES		LIGADAS	
			NON REFL.	REFL.	NON REFL.	REFL.
SING.	1 ^a	eu	mín		comigo	
	2 ^a	ti		contigo		
	3 ^a	el, ela	si	—	consigo	
PLURAL	1 ^a	nós / nosoutros, -as		connosco		
	2 ^a	vós / vosoutros, -as		convosco		
	3 ^a	eles, elas	si	—	consigo	

As formas de cortesía son *vostede* e *vostedes*, que existen verbo en terceira persoa de singular ou plural, respectivamente.

As preposicións *en* e *de* contraen co pronome persoal de terceira persoa, segundo se indica no cadro seguinte:

PRON. / PREP.	EL	ELA	ELES	ELAS
EN	nel	nela	neles	nelas
DE	del	dela	deles	delas

Estas contraccións non teñen lugar cando a preposición non rexe directamente o pronome: *De eles chegaren en tempo, imos xuntos.*

15.1.2. Serie átona

NÚM.	PERSONA E XÉNERO		NON REFLEXIVO		REFLEX.
			DAT.	ACUS.	
SING.	1ª		me		
	2ª		che	te	
	3ª	MASC.	lle	o, lo, no	se
		FEM.		a, la, na	
PL.	1ª		nos		
	2ª		vos		
	3ª	MASC.	lles	os, los, nos	se
		FEM.		as, las, nas	

As formas *o*, *lo* e *no* (cos correspondentes femininos e plurais) son variantes combinatorias, de maneira que cada unha delas aparece nuns contextos fonéticos específicos en que non poden aparecer as outras: *lo* úsase cando o pronome é enclítico dunha forma verbal (excluído o participio) ou pronominal rematada en *-s* ou *-r* (*coller - collelo*, *colles - collelo*) e tras o adverbio *u* (antes **ub: ulo?*); *no* úsase tras as formas verbais que acaban en ditongo (*fai - fáino*; *dei - deina*; *comeu - comeuna*; *feriu - feriuono*; *deixou - deixouna*); *o*, en fin, úsase en todos os outros casos (*collo - colloo*, *collín - collino*, *fan - fano*, *non vexo - non o vexo*, *mal vexo - mal o vexo* etc.).

A concorrencia dos pronomes en dativo co acusativo de terceira persoa resólvese como segue:

ACUS. DAT.	O/LO	A/LA	OS/LOS	AS/LAS
ME	mo	ma	mos	mas
CHE	cho	cha	chos	chas
LLE	llo	lla	llos	llas
NOS	nolo	nola	nolos	nolas
VOS	volos	vola	volos	volas
LLES	llelo	llela	llelos	llelas

15.2. Posesivos

O paradigma dos pronomes posesivos presenta en galego moderno unha única serie:

PERSONA		SINGULAR		PLURAL	
		MASC.	FEM.	MASC.	FEM.
SING.	1 ^a	meu	miña	meus	miñas
	2 ^a	teu	túa	teus	túas
	3 ^a	seu	súa	seus	súas
PL.	1 ^a	noso	nosa	nosos	nosas
	2 ^a	voso	vosa	vosos	vosas
	3 ^a	seu	súa	seus	súas

As formas do masculino singular *meu*, *teu*, *seu*, *noso*, *voso*, *seu*, pódense usar precedidas de *de*, sen variación de xénero e número: *temos tres casas de noso* ('da nosa propiedade'), *é boa de seu* ('en por si').

Existe tamén un posesivo de respecto, *mi*, que acompaña a *madre*, *padre*, ocasionalmente a *tío* e aínda a outros substantivos de tratamento (*amo*, *señor*).

Hai ademais unhas formas de posesivo ligadas a un distributivo, que non presentan variación de forma en relación coa categoría de persoa: *cadanseu*, *cadansúa*, *cadanseus*, *cadansúas*: *déronnos (a) cadanseu libro*; *foron miña nai e mais ela, e colleron (a) cadansúa peza de pan*; *compraron (a) cadanseus zapatos*.

15.3. Demostrativos

15.3.1. Paradigma dos pronomes demostrativos

O paradigma dos pronomes demostrativos establécese como segue:

PROX.	NÚM.	MASC.	FEM.	NEUTRO
I	SING.	este	esta	ísto
	PL.	estes	estas	—
II	SING.	ese	esa	iso
	PL.	eses	esas	—
III	SING.	aquela	quela	aquilo
	PL.	aqueles	aquelas	—

15.3.2. Combinación co indefinido outro

O demostrativo combínase co indefinido *outro*, dando lugar en cada caso á formación dunha nova palabra, xa que só o segundo elemento admite morfemas de xénero e número:

PROX.	NÚM.	MASC.	FEM.
I	SING.	estoutro	estoutra
	PL.	estoutros	estoutras
II	SING.	esoutro	esoutra
	PL.	esoutros	esoutras
III	SING.	aqueloutro	aqueloutra
	PL.	aqueloutros	aqueloutras

Aínda que estas son as formas habituais para o masculino e o feminino, existen tamén as formas plenas, que son as únicas posibles para o neutro: *estes outros, aquilo outro*.

15.3.3. Contraccións coas preposicións en e de

O mesmo ca o pronome persoal tónico de terceira persoa, o pronome demostrativo contrae coas preposicións *en* e *de*: *deste, neste, destoutra, nesoutra, daquilo, daqueloutros, naquela*, etc.

Estas contraccións non teñen lugar cando a preposición non rexe o substantivo modificado polo demostrativo: *de estas razóns seren admitidas*.

15.4. Cuantificadores e identificadores

15.4.1. Formas dos cuantificadores

algún, algunha, algúns, algunhas

alguén

algo

ningún, ningunha, ningúns, ningunhas

ninguén
nada
ren ou res
un, unha, uns, unhas
varios, varias
pouco, pouca, poucos, poucas
bastante, bastantes
abondo, abonda, abondos, abondas
moito, moita, moitos, moitas
ben
demasiado, demasiada, demasiados, demasiadas
máis
menos
tanto, tanta, tantos, tantas
todo, toda, todos, todas
cada; cadaquén
ambos, ambas; entrambos, entrambas

15.4.2. Formas dos identificadores

outro, outra, outros, outras
calquera; quenquera
tal, tales
mesmo, mesma, mesmos, mesmas
propio, propia, propios, propias
o demais, a demais, os demais, as demais
o máis, a máis, os máis, as máis
certo, certa, certos, certas
determinado, determinada, determinados, determinadas

15.4.3. Contraccións

Algún e *outro*, cos seus femininos e plurais, contraen coas preposicións *en* e *de*: *nalgún, nalgunha...*; *dalgún, dalgunha...*; *noutro, noutra...*; *doutro, doutra...* Con *alguén* e *algo* non se marca contracción na escrita.

Se o cuantificador ou o identificador está iniciado por *un(s)*, *unha(s)* ou por *o(s)*, *a(s)* (*uns cantos*, *un pouco*, *o demais*, *o máis*), as contraccións son as indicadas para os artigos (vide 14.1.2. e 14.2.2.).

O indefinido *un(s)*, *unha(s)*, cando actúa como adxectivo, presenta as mesmas contraccións ca o artigo indeterminado (vide 14.2.2): *falounos duns problemas que non demos entendido*; *casou cun de Sarria*. Cando se usa como pronominal xeralmente represéntase a contracción coas preposicións *de* e *en*, dando lugar ás formas *dun(s)*, *dunha(s)*, *nun(s)*, *nunha(s)*: *están sempre a falar mal dun*; *a resposta hai que buscala nun mesmo*; por contra, non se representa na escrita a contracción coa preposición *con*: *tanto se comprometía con un coma con outro*; *cada domingo ía ao teatro con unha, nunca o viamos coa mesma rapaza*.

15.5. Relativos, interrogativos e exclamativos

Para o relativo e interrogativo ou exclamativo o galego ten catro formas: dúas sen variación de xénero e número, *que* e *quen*; outra que admite morfema de plural, *cal* (pl. *cales*); e outra que pode ter morfemas de xénero e número, *canto* (*canta*, *cantos*, *cantas*). Existe ademais un relativo posesivo *cuxo*, que presenta flexión de xénero e número (*cuxa*, *cuxos*, *cuxas*).

16. NUMERAIS

16.1. Cardinais

<i>cero</i>	<i>vinte e dous / vinte e dúas, etc.</i>
<i>un/unha</i>	<i>trinta</i>
<i>dous/dúas</i>	<i>trinta e un, trinta e unha, etc.</i>
<i>tres</i>	<i>corenta</i>
<i>catro</i>	<i>cincuenta</i>
<i>cinco</i>	<i>sesenta</i>
<i>seis</i>	<i>setenta</i>
<i>sete</i>	<i>oitenta</i>
<i>oito</i>	<i>noventa</i>
<i>nove</i>	<i>cen</i>
<i>dez</i>	<i>cento un, cento unha, etc.</i>
<i>once</i>	<i>douscentos / duascentas</i>
<i>doce</i>	<i>trescentos / trescentas</i>
<i>trece</i>	<i>catrocentos / catrocentas</i>
<i>catorce</i>	<i>cincocentos / cincocentas,</i>
<i>quince</i>	<i>quiñentos/ -as</i>
<i>dezaseis</i>	<i>seiscentos / seiscentas</i>
<i>dezasete</i>	<i>setecentos / setecentas</i>
<i>dezaioito</i>	<i>oitocentos / oitocentas</i>
<i>dezanove</i>	<i>novecentos / novecentas</i>
<i>vinte</i>	<i>mil</i>
<i>vinte e un / vinte e unha</i>	

Cando os numerais *vinte, trinta, corenta...*, *noventa* van seguidos da conxunción *e*, contraen na pronunciación a súa vogal final coa conxunción *e* nunha realización [ɛ]: *vinte e sete* ['binte'sete], *trinta e dúas* ['trinte'ðuas], *oitenta e catro* [oj'tente'katro].

Cento, millón, billón, trillón, aínda que expresan número, funcionan como substantivos, igual que *ducía, decena, centena*.

Os numerais *un*, *unha*, cando son adxectivos, contraen con *de*, *en* e *con*, da mesma maneira ca os artigos indeterminados (vide 14.2.2). Pola contra, cando son pronominais, normalmente contraen coas preposicións *en* e *de*, pero non coa preposición *con*, da mesma maneira ca o indefinido *un(s)*, *unha(s)*: *equivocouse nunha ou en dúas respostas; con unha xa me abonda*.

16.2. Ordinais

<i>primeiro</i>	<i>décimo sétimo</i>
<i>segundo</i>	<i>décimo oitavo</i>
<i>terceiro</i>	<i>décimo noveno</i>
<i>cuarto</i>	<i>vixésimo</i>
<i>quinto</i>	<i>vixésimo primeiro</i>
<i>sexto</i>	<i>vixésimo segundo</i> , etc.
<i>sétimo</i>	<i>trixésimo</i>
<i>oitavo</i>	<i>cuadraxésimo</i>
<i>noveno</i>	<i>quincuaxésimo</i>
<i>décimo</i>	<i>sesaxésimo</i>
<i>undécimo / décimo primeiro</i>	<i>septuaxésimo</i>
<i>duodécimo / décimo segundo</i>	<i>octoxésimo</i>
<i>décimo terceiro</i>	<i>nonaxésimo</i>
<i>décimo cuarto</i>	<i>centésimo</i>
<i>décimo quinto</i>	<i>milésimo</i>
<i>décimo sexto</i>	<i>millonésimo</i>

Todas estas formas admiten morfemas de xénero e número, que nas formas compostas só se unen ao último elemento (*décimo primeira*).

16.3. Multiplicativos

dobre; duplo, dupla
triplo, tripla
cuádruplo, cuádrupla
quíntuplo, quintupla
séxtuplo, séxtupla

séptuplo, séptupla
óctuplo, óctupla
nónuplo, nónupla
décuplo, décupla
céntuplo, céntupla

Os restantes fórmanse mediante o cardinal correspondente seguido da palabra *veces*.

16.4. Partitivos

medio, -a
terzo, -a
cuarto, -a
quinto, -a
sexto, -a
sétimo, -a
oitavo, -a

noveno, -a
décimo, -a
onceavo, -a
doceavo, -a
centésimo, -a
milésimo, -a
millonésimo, -a

Nótese que a partir de 1/11 (e exceptuados 1/100, 1/1000, 1/1.000.000) o partitivo faise engadindo ao cardinal o sufixo *-avo*: (1/16) *un dezaseisavo*, (2/29) *dous vinte e noveavos*, (7/345) *sete trescentos corenta e cincoavos*.

17. VERBO

17.1. Paradigmas regulares

I Conjugación	II Conjugación	III Conjugación
ANDAR	VARRER	PARTIR
	INDICATIVO	
<i>PRESENTE</i>		
ando	varro	parto
andas	varres	partes
anda	varre	parte
andamos	varremos	partimos
andades	varredes	partides
andan	varren	parten
<i>COPRETÉRITO</i>		
andaba	varría	partía
andabas	varrías	partías
andaba	varría	partía
andabamos	varriamos	partíamos
andabades	varriades	partíades
andaban	varrían	partían
<i>PRETÉRITO</i>		
andei	varrín	partín
andaches	varriches	partiches
andou	varreu	partiu
andamos	varremos	partimos
andastes	varrestes	partistes
andaron	varreron	partiron
<i>ANTEPRETÉRITO</i>		
andara	varrera	partira
andaras	varreras	partiras
andara	varrera	partira
andaramos	varreramos	partiramos
andarades	varrerades	partirades
andaran	varreran	partiran

FUTURO

andarei	varrerei	partirei
andarás	varrerás	partirás
andaré	varreré	partirá
andaremos	varreremos	partiremos
andaredes	varreredes	partiredes
andarán	varrerán	partirán

POSPRETÉRITO

andaría	varrería	partiría
andarías	varrerías	partirías
andaría	varrería	partiría
andariamos	varreríamos	partiríamos
andariades	varreríades	partiríades
andarían	varrerían	partirían

SUBXUNTIVO

PRESENTE

ande	varra	parta
andes	varras	partas
ande	varra	parta
andemos	varramos	partamos
andedes	varrades	partades
anden	varran	partan

PRETÉRITO

andase	varrese	partise
andases	varreses	partises
andase	varrese	partise
andásemos	varrésemos	partísemos
andásedes	varrésedes	partísedes
andasen	varresen	partisen

FUTURO

andar	varrer	partir
andares	varreres	partires
andar	varrer	partir
andarmos	varreremos	partirmos
andardes	varrerdes	partirdes
andaren	varrerren	partiren

IMPERATIVO		
anda	varre	parte
andade	varrede	partide

INFINITIVO CONXUGADO		
andar	varrer	partir
andares	varrereres	partires
andar	varrer	partir
andarmos	varreremos	partirmos
andardes	varrerdes	partirdes
andaren	varrereren	partiren

FORMAS NOMINAIS

INFINITIVO

andar	varrer	partir
-------	--------	--------

XERUNDIO

andando	varrendo	partindo
---------	----------	----------

PARTICIPIO

andado	varrido	partido
--------	---------	---------

17.2. Observacións

17.2.1. Alteracións gráficas

Hai algunhas alteracións gráficas reguladas polas leis de distribución de grafemas expostas en 1.2 e 1.3: *c/qu*, *g/gu* e *z/c* alternan na representación gráfica da raíz do verbo segundo que a vogal que siga sexa *a*, *o* ou *e*, *i* respectivamente:

- (*sacar*) *saco*, *sacas* / *saque*,
- (*delinquir*) *delinco*, *delinca* / *delinque*, *delinquí*,
- (*segar*) *sego*, *segas* / *segue*,
- (*erguer*) *ergo*, *erga* / *ergue*, *erguí*,

(cazar) cazo, cazas / cace,
(cocer) cozo, coza / coce, cocía.

17.2.2. Asimilacións

A primeira persoa de plural perde o *-s* cando leva enclítico o pronome *nos*: *vémonos*.

Cando unha forma verbal rematada en *-s* ou en *-r* vai seguida polos pronomes *lo*, *la*, *los*, *las*, elimínanse, por asimilación total, o *-s* e o *-r*: *cantar lo* > *cantalo*, *cantas la* > *cántala*.

Cando a forma verbal remata en *-n*, estas variantes convertéronse en *no*, *na*, *nos*, *nas*, e a secuencia *nn* simplificouse: *comeron las* > *coméronnas* > *coméronas*.

17.2.3. Verbos en *-cer* e *-cir*

Os verbos en *-cer* (menos *facer* e derivados) e en *-cir* (menos *dicir* e derivados) son completamente regulares (a menos que teñan algunha das alternancias vocálicas de que se falará máis adiante en 17.2.5). Por exemplo:

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
obedezo obedeces obedece obedecemos obedecedes obedecen	obedecía obedecías obedecía obedecíamos obedecíades obedecían	obedeza obedezas obedeza obedezamos obedezades obedezan	obedece obedecede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
obedecín obedeciches obedeceu obedecemos obedecestes obedeceron	obedecera obedeceras obedecera obedeceramos obedecerades obedeceran	obedecese obedeceses obedecese obedecésemos obedecésedes obedecesen	obedecer obedeceres obedecer obedecermos obedecerdes obedeceren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
obedecerei obedecerás obedecerá obedeceremos obedeceredes obedecerán	obedecería obedecerías obedecería obedeceríamos obedeceriades obedecerían	obedecer obedeceres obedecer obedecermos obedecerdes obedeceren	INF. obedecer XER. obedecendo PART. obedecido

TRADUCIR

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
traduzo traduces traduce traducimos traducides traducen	traducía traducías traducía traducíamos traduciades traducían	traduza traduzas traduza traduzamos traduzades traduzan	traduce traducide
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
traducín traducíches traduciu traducimos traducistes traduciron	traducira traduciras traducira traduciramos traducirades traduciran	traducise traducises traducise traducísemos traducísedes traducisen	traducir traducires traducir traducirnos traducirdes traduciren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
traducirei traducirás traducirá traduciremos traduciredes traducirán	traduciría traducirías traduciría traduciríamos traduciriades traducirían	traducir traducires traducir traducirnos traducirdes traduciren	INF. traducir XER. traducindo PART. traducido

17.2.4. Verbos con radical acabado en *vogal*

17.2.4.1. Verbos acabados en *-ear, -oar*

Son completamente regulares:

NOMEAR

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
nomeo	nomeaba	nomee	nomea nomeade
nomeas	nomeabas	nomees	
nomea	nomeaba	nomee	
nomeamos	nomeabamos	nomeemos	
nomeades	nomeabades	nomeedes	
nomean	nomeaban	nomeen	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
nomeei	nomeara	nomease	nomear
nomeaches	nomearas	nomeases	nomeares
nomeou	nomeara	nomease	nomear
nomeamos	nomearamos	nomeásemos	nomearmos
nomeastes	nomearades	nomeásedes	nomeardes
nomearon	nomearan	nomeasen	nomearen
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
nomearei	nomearía	nomear	INF.
nomearás	nomearías	nomeares	nomear
nomeará	nomearía	nomear	XER.
nomearemos	nomeariamos	nomearmos	nomeando
nomearedes	nomeariades	nomeardes	PART.
nomearán	nomearían	nomearen	nomeado

AMONTOAR

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
amontoo amontoas amontoa amontoamos amontoades amontoan	amontoaba amontoabas amontoaba amontoabamos amontoabades amontoaban	amontoe amontoes amontoe amontoemos amontoedes amontoen	amontoa amontoade
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
amontoei amontoaches amontoou amontoamos amontoastes amontoaron	amontoara amontoaras amontoara amontoaramos amontoarades amontoaran	amontoase amontoases amontoase amontoásemos amontoásedes amontoasen	amontoar amontoares amontoar amontoarmos amontoardes amontoaren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
amontoarei amontoarás amontoará amontoaremos amontoaredes amontoarán	amontoaría amontoarías amontoaría amontoariamos amontoariades amontoarían	amontoar amontoares amontoar amontoarmos amontoardes amontoaren	INF. amontoar XER. amontoando PART. amontoado

17.2.4.2. Verbos acabados en *-iar, -uar*

Entre os acabados en *-iar, -uar*, aínda que regulares sempre, cómpre distinguir: a) aqueles en que *ia, io, ie* ou *ua, uo, ue* son sempre ditongo (*cambio, cambia, cambie; minguo, mingua, mingüe*), e b) os que teñen aquelas secuencias conservadas como hiato (*afío, afía, afie, e mesmo a-fi-ar, ou acentúo, acentúa, acentúe*).

a) CAMBIAR

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
cambio	cambies	
cambias	cambie	
cambia	cambiamos	cambiade
cambiamos	cambiedes	
cambiadades	cambien	
cambian		
cambie	cambia	

b) AFIAR

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
afío	afies	
afias	afie	
afia	afiamos	afiade
afiamos	afiedes	
afiades	afien	
afiana		
ffe	afia	

No resto do paradigma non hai diferenza acentual, pero foneticamente as secuencias *-ia-*, *-ie-* pronúncianse como ditongo nos verbos do primeiro tipo *cam-bia-mos*, *cam-bia-des*, *cam-bia-ba*, *cam-bie-des*, *cam-bia-rei*, *cam-biar* etc.) e como hiatos nos do segundo tipo (*a-fi-a-mos*, *a-fi-a-ba*, *a-fi-a-rei*, *a-fi-ar*).

Os do tipo a) constitúen o grupo maioritario; son, nomeadamente, os que se corresponden con substantivos en *-io*, *-ia*: *cambiar*, *oficiar*, *viciar*, etc. (cf. os substantivos correspondentes: *cambio*, *oficio*, *vicio*, etc.).

Os do tipo b) son menos abundantes; correspóndense case sempre cos substantivos en *-ío*, *-ía*: *adiar*, *agoniar*, *arrefriar*, *asubiar*, *aviar*, *chiar*, *confiar*, *espiar*, *fiar*, *guiar*, *liar*, *miar*, *variar*, *vixiar*, xunto con outros membros das mesmas familias léxicas (*desafiar*, *desconfiar*, *porfiar*, etc.) (cf. os substantivos *día*, *agonía*, *frío*, *asubío*, *avío*, *chío*, *espía*, *fío*, *guía*, *vixía*, etc.). Conxúganse tamén conforme este modelo *ansiar* e *paliar*.

17.2.4.3. Verbos acabados en *-aer, -oer, -aír, -oír*

Caer (*decaer, recaer*), *choer, doer* (*condoer*), *moer* (*remoer*), *proer, roer* (*corroer*), *oír* (*desoír, entreoír*), *saír* (*sobresaír*), os derivados de *traer* (*atraer, distraer...*), etc., son regulares, pero intercalan un *-i-* sen valor morfolóxico entre a raíz e a desinencia, cando esta empeza por *o* ou por *a*.

CAER

<i>PRES. IND.</i>	<i>COPRETÉR.</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
caio	caía	caín	caia	
caes	caías	caíches	caias	cae
cae	caía	caeu	caia	
caemos	caíamos	caemos	caiamos	
caedes	caíades	caestes	caiaades	caede
caen	caían	caeron	caian	

MOER

<i>PRES. IND.</i>	<i>COPRETÉR.</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
moio	moía	moín	moia	
moes	moías	moíches	moias	moe
moe	moía	moeu	moia	
moemos	moíamos	moemos	moiamos	
moedes	moíades	moestes	moiaades	moede
moen	moían	moeron	moian	

SAÍR

<i>PRES. IND.</i>	<i>COPRETÉR.</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
saio	saía	saín	saia	
saes	saías	saíches	saias	sae
sae	saía	saíu	saia	
saímos	saíamos	saímos	saiamos	
saídes	saíades	saístes	saiaades	saíde
saen	saían	saíron	saian	

OÍR

<i>PRES. IND.</i>	<i>COPRETÉR.</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
oio	oía	oín	oía	oe
oes	oías	oíches	oías	
oe	oía	oíu	oía	oíde
oímos	oíamos	oímos	oíamos	
oídes	oíades	oístes	oíades	
oen	oían	oíron	oían	

Traer, pero non os seus derivados, ten outras irregularidades que se verán en 17.3.25.

17.2.4.4. Verbos en *-uír*

Verbos en *-uír*: *-tribuír* (*atribuír, contribuír...*), *imbuír, argüír, -cluír* (*concluír, recluír...*), *fluír* e derivados, *diluír, -struír* (*construír, destruír...*), *estatuír, -stituír* (*destituír, restituír...*). Son regulares:

INCLUÍR

<i>PRES. IND.</i>	<i>COPRETÉR.</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
inclúo	incluía	inclúa	inclúe
inclúes	incluías	inclúas	
inclúe	incluía	inclúa	
incluímos	incluíamos	incluamos	incluíde
incluídes	incluíades	incluades	
inclúen	inclúan	inclúan	

17.2.4.5. Verbos en *-er* (< *-eer*) e *-ir* (< *-iir*)

Os verbos en *-er* (< *-eer*) e *-ir* (< *-iir*), como *crer, des-crer; ler, reler, trasler; sobreeser* e *rir, sorrir*, son parcialmente irregulares. De todas as maneiras, cómpre ter en conta algúns encontros vocálicos que na fala e na escrita (xa desde a época medieval) se resolven en contracción. Estes

encontros son os seguintes: *-eé-* > *é* (ex.: *leer* > *ler*), *-ée-* > *-é-* (*lees* > *les*), *-eí-* > *-í-* (*leía* > *líá*), *-eï-* > *-i-* (*leíamos* > *liamos*), *-íe-* > *-í-* (*ríes* > *ris*), *-ií-* > *-í-* (*riíches* > *riches*), *-iï-* > *-i-* (*riíamos* > *riamos*).

LER

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
leo	líá	lea	le
les	lías	leas	
le	líá	lea	
lemos	liamos	leamos	
ledes	liades	leades	
len	lían	lean	
			lede
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
.lin	lera	lese	ler
liches	leras	leses	leres
leu	lera	lese	ler
lemos	leramos	lésemos	lermos
lestes	lerades	lésedes	lerdes
leron	leran	lesen	leren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
lerei	lería	ler	INF.
lerás	lerías	leres	ler
lerá	lería	ler	XER.
leremos	leríamos	lermos	lendo
leredes	leriades	lerdes	PART.
lerán	lerían	leren	lido

Para *ver* e derivados, que en parte da súa conxugación habería que incluír nesta epígrafe, vide 17.3.27.

RIR

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
río	ría	ría	rí ride
ris	rías	rías	
ri	ría	ría	
rimos	riamos	riamos	
rides	riades	riades	
rin	rían	rían	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
rín	rira	ríse	rír
riches	riras	rises	ríres
riu	rira	rise	rír
rimos	riramos	rísemos	rírmos
ristes	rirades	risedes	rírdes
rimon	riran	risen	ríren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
rirei	riría	rír	INF.
rirás	rirías	ríres	rír
rirá	riría	rír	XER.
riremos	ririamos	rírmos	rindo
riredes	rirriades	rírdes	PART.
rirán	rirían	ríren	rido

17.2.5. Alternancias vocálicas no radical do verbo

17.2.5.1. Verbos en *-er*

Os verbos en *-er* que teñen *-e-*, *-o-* como últimas vogais do lexema presentan unha alternancia [ɛ]/[e], [ɔ]/[o], cando son tónicas, segundo a seguinte distribución: [ɛ], [ɔ] na 2ª e 3ª persoas de singular e na 3ª de plural do presente de indicativo; [e], [o] no resto. En posición átona son sempre pechadas.

BEBER			COMER		
PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO	PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
bebo [ˈe]	beba [ˈe]		como [ˈo]	coma [ˈo]	
bebes [ˈɛ]	bebas [ˈe]	bebe [e]	comes [ˈɔ]	comas [ˈo]	come [ˈo]
bebe [ˈɛ]	beba [ˈe]		come [ˈɔ]	coma [ˈo]	
—	—		—	—	
—	—	—	—	—	—
beben [ˈɛ]	beban [ˈe]		comen [ˈɔ]	coman [ˈo]	

Queda excluída desta alternancia no presente de indicativo outra serie de verbos que por razóns históricas teñen vocalismo radical tónico, ou sempre aberto ([ɛ]: *querer, quecer, esquecer*; [ɔ]: *poder*), ou sempre pechado ([e]: *deber, crer, ler, e sobreeser*, así como os derivados de todos eles; e, en boa parte do territorio lingüístico galego, tamén os verbos rematados en *-cer*: *parecer*, etc.).

Esta alternancia non ten repercusións gráficas. Unicamente as pode ter cando, por razóns de clareza, queiramos diferenciar parellas homógrafas: (*el*) *cóme* / *come* (*ti*). Neste caso acentuarase graficamente a palabra en que aparece a vogal aberta.

17.2.5.2. Alternancias vocálicas nos verbos en *-ir*

A maioría dos verbos da terceira conxugación manteñen inalterada a última vogal do radical ao longo de todo o paradigma. Ocorre isto, sen excepción ningunha, cando é *a* (*partir, invadir, sobresaír, persuadir* etc.) ou cando é *i* (*finxir, incidir, dividir, transmitir, vivir, corrixir*, etc.). Para o modelo de paradigma véxase *partir* en 17.1.

17.2.5.2.1. *Verbos con e como vogal final do lexema no infinitivo*

Estes verbos (*advertir, servir, etc.*) poden presentar dous tipos de alternancia:

a) Hai un grupo que troca o *e* en *i* nas formas do presente de indicativo e imperativo en que a raíz é tónica e, ademais, en todo o presente de subxuntivo:

ADVERTIR

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
advirto	advirta	
advirtes	advirtas	advirte
advirte	advirta	
advertimos	advirtamos	
advertides	advirtades	advertide
advirten	advirtan	

Conforme ao modelo anterior conxúganse os seguintes verbos: *adherir; advertir, divertir; agredir, transgredir; conferir, diferir, inferir, preferir, proferir, referir, transferir; competir, repetir; concernir, discernir; espelir; espir; dixerir, inxerir, suxerir; inserir; medir; pedir* e derivados; *reflectir; vestir, investir, revestir.*

b) Hai outro grupo que presenta unha variación tripla no vocalismo da raíz: en posición átona sempre *e* [e] (agás no presente de subxuntivo); en posición tónica hai *e* [ɛ] nas persoas 2ª, 3ª de singular e 3ª de plural do presente de indicativo e *i* na persoa 1ª de singular do presente de indicativo, na 2ª de singular do imperativo e en todo o presente de subxuntivo.

SERVIR

<i>PRES. IND.</i>	<i>PRES. SUBX.</i>	<i>IMPERATIVO</i>
sirvo	sirva	
serve [ʔ]	sirvas	sirve
serve [ʔ]	sirva	
servimos [e]	sirvamos	
servides [e]	sirvades	servide
serven [ʔ]	sirvan	

O mesmo paradigma é o dos verbos *ferir*, *mentir*, *sentir*, *seguir* e dos seus derivados e compostos: *malferir*; *desmentir*; *asentir*, *consentir*, *resentir*, *conseguir*, *perseguir* e *perseguir* (advértase que *conferir*, *inferir*, etc. non son derivados de *ferir*, senón que se remontan á base latina -FERRE).

17.2.5.2.2. *Verbos con u como vogal final do lexema no infinitivo*

Os verbos que teñen *u* como vogal final do lexema no infinitivo (*discutir*, *fluxir*, etc.) poden presentar dúas posibilidades de conxugación:

a) Verbos do tipo *discutir*

Hai verbos en *-u...ir* (*discutir*, *conducir*, etc.) que son completamente regulares e seguen o modelo de *partir* (vide 17.1).

Son os seguintes (a maioría deles de procedencia culta): *argüir*, *asumir*, *atuir*, *-cluir* (*concluir*, *excluir*, *incluir*, *recluir*), *-cumbir* (*incumbir*, *sucumbir*...), *cumprir* ‘completar’, *-cutir* (*discutir*, *percutir*, *repercutir*...), *curtir*, *derruír*, *diluír*, *diminuír*, *-ducir* (*aducir*, *conducir*, *deducir*, *inducir*, *reducir*, *seducir*, *traducir*...), *embutir*, *escapular*, *esculpir*,

estatuír, gruñir, fluír e derivados (*afluír, confluír, influír, refluír...*), *fulxir* (e *refulxir*), *-fundir* (*fundir* ‘derreter’, *afundir, confundir, difundir, infundir, refundir*), *imbuír, insurxir, -ludir* (*aludir, eludir*), *nutrir, presumir, resumir, rustrir, -stituír* (*constituír, destituír, instituír, prostituír, reconstituír, restituír, substituír...*), *-struír* (*construír, destruír, instruír, obstruír, reconstruír...*), *suplir, -tribuír* (*atribuír, contribuír, distribuír, retribuír...*), *tupir* e derivados (*entupir, desentupir*), *unir* e derivados (*desunir, reunir*), *unxir, urxir, zurcir*.

b) Verbos do tipo *fuxir*

Hai outro grupo de verbos en *-u...ir*, menos numeroso, que presenta unha alternancia tradicional *u/o*: [ɔ] nas persoas 2ª e 3ª de singular e 3ª de plural do presente de indicativo, [u] no resto do paradigma:

FUXIR

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
fuxo	fuxa	
foxes [ɔ]	fuxas	fuxe
foxe [ɔ]	fuxa	
fuximos	fuxamos	
fuxides	fuxades	fuxide
foxen [ɔ]	fuxan	

Conforme a este modelo, conxúganse tamén os seguintes verbos: *acudir, bulir* (e *rebulir*), *cubrir* e derivados (*descubrir, encubrir, recubrir*), *cumprir* ‘ser mester’, *cuspir, durmir, engulir, fundir* ‘render’, *fuxir, lucir* e derivados (*deslucir, entrelucir, relucir, translucir, tremelucir*), *mulir, muxir, pulir, ruxir, sacudir, subir, sufrir, sumir* (e os seus derivados *consumir* e *ensumir*), *tusir, ulir, urdir, xunquir, xurdir*.

17.2.6. Produtividade da 2ª e 3ª conxugacións

Mantéñense como verbos da segunda: *converxer, emerxer, encher, erguer, espaxer, fender, ferver, premer, render, repeler, rexer, toller, xemer*. Tamén se conservan como verbos da segunda os derivados de *bater* (*abater, combater, debater, rebater*), *correr* (*concorrer, decorrer, discorrer, escorrer, incorrer, ocorrer, percorrer, recorrer, socorrer, transcorrer*), *romper* (*corromper, interromper, irromper, prorromper*) e *verter* (*converter, inverter, perverter, reverter, subverter*; pero *advertir* e *divertir*). Para *caer* e *traer* véxase 17.2.4.3 e 17.3.25, respectivamente.

Pasaron á terceira *concebir, escribir, vivir, dicir, elixir* e derivados, así como *aducir, recibir* e os restantes membros da familia léxica (véxase unha explicación máis detallada en *dicir*, 17.3.5).

17.3. Paradigmas dos verbos irregulares

17.3.1. *Caber*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
caibo cibes cabe cabemos cabedes caben	cabía cabías cabía cabíamos cabiades cabían	caiba caibas caiba caibamos caibades caiban	cabe cabede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
couben coubeches coubo coubemos coubestes couberon	coubera couberas coubera couberamos couberades couberan	coubese coubeses coubese coubésemos coubésedes coubesen	caber caberes caber cabermos cabernes caberen
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
caberei caberás caberá cabermos caberedes caberán	cabería caberías cabería caberíamos caberíades caberían	couber couberes couber coubermos couberdes couberen	INF. caber XER. cabendo PART. cabido

17.3.2. *Caer* (vide 17.2.4.3)

17.3.3. *Crer* (vide 17.2.4.5)

17.3.4. *Dar*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
dou dás dá damos dades dan	daba dabas daba dabamos dabades daban	dea deas dea deamos deades dean	dá dade
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
dei dechesh deu demos destes deron	dera deras dera deramos derades deran	dese desesh dese désemos désedes desen	dar daresh dar darmosh dardesh daren
<i>FUTURO</i>	<i>POSTPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
darei darás dará daremos daredesh darán	daría darías daría dariamosh dariades darían	der deresh der dermos derdesh deren	INF. dar XER. dando PART. dado

17.3.5. *Dicir*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
digo	dicía	diga	di dicide
dis	dicías	digas	
di	dicía	diga	
dicimos	diciamos	digamos	
dicides	diciades	digades	
din	dicían	digán	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
dixen	dixera	dixese	dicir
dixeches	dixeras	dixeses	dicires
dixo	dixera	dixese	dicir
dixemos	dixeramos	dixésemos	dicirmos
dixestes	dixerades	dixésedes	dicirdes
dixeron	dixeran	dixesen	diciren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
direi	diría	dixer	INF.
dirás	dirías	dixeres	dicir
dirá	diría	dixer	XER.
diremos	diríamos	dixermos	dicindo
diredes	diriades	dixerdes	PART.
dirán	dirían	dixerén	dito

Conxúganse tamén así os derivados de *dicir*: *contra-dicir*, *desdicir*, *predicir*. No galego actual existe unha tendencia maioritaria a conxugar os verbos *bendicir* e *maldicir* de maneira totalmente regular (*bendice*, *bendicirá*, *bendiza*, *bendiciu*, etc.), se ben tampouco parece condenable, sobre todo no presente de indicativo e subxuntivo, a conxugación seguindo o modelo de *dicir*.

17.3.6. Doer (vide 17.2.4.3)

17.3.7. Estar

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
estou estás está estamos estades están	estaba estabas estaba estabamos estabades estaban	estea estees estea esteamos esteades estean	está estade
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
estiven estiveches estivo estivemos estivestes estiveron	estivera estiveras estivera estiveramos estiverades estiveran	estivese estiveses estivese estivésemos estivésedes estivesen	estar estares estar estarmos estardes estaren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
estarei estarás estará estaremos estaredes estarán	estaría estarías estaría estariamos estariades estarían	estiver estiveres estiver estivermos estiverdes estiveren	INF. estar XER. estando PART. estado

Os verbos *arrestar*, *contrastar*, *obstar*, *prestar*, *restar*, derivados latinos de STARE, por seren hoxe semantica-mente opacos, son totalmente regulares: *resto*, *restaba*, *res-tei...*

17.3.8. Facer

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
fago	facía	faga	fai facede
fas	facías	fagas	
fai	facía	faga	
facemos	faciamos	fagamos	
facedes	faciades	fagades	
fan	facían	fagan	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
fixen	fixera	fixese	facér
fixeches	fixeras	fixeses	facéres
fixo	fixera	fixese	facér
fixemos	fixeramos	fixésemos	facermos
fixestes	fixerades	fixésedes	facérdes
fixeron	fixeran	fixesen	faceren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
farei	faría	fixer	INF.
farás	farías	fixeres	facér
fará	faría	fixer	XER.
faremos	fariamos	fixermos	facendo
faredes	fariades	fixerdes	PART.
farán	farián	fixeren	feito

Conxúganse do mesmo xeito os derivados de *facer* (*afacer, desfacer, refacer, satisfacer*).

17.3.9. Haber

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
hei	había	haxa	—
has	habías	haxas	
ha, hai	había	haxa	
habemos	habíamos	haxamos	
habedes	habiades	haxades	
han	habían	haxan	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
houben	houbera	houbese	haber
houbeches	houberas	houbeses	haber
houbo	houbera	houbese	haber
houbemos	houberamos	houbésemos	habermos
houbestes	houberades	houbésedes	haberdes
houberon	houberan	houbesen	haberen
<i>FUTURO</i>	<i>POSTPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
haberei	habería	houber	INF.
haberás	haberías	houberes	haber
haberá	habería	houber	XER.
haberemos	haberíamos	houbermos	habendo
haberedes	haberiades	houberdes	PART.
haberán	haberían	houberen	habido

17.3.10. Ir

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
vou	ía	vaia	vai vamos ide
vas	ías	vaias	
vai	ía	vaia	
imos	íamos	vaíamos	
ides	iades	vaiades	
van	ían	vaian	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
fun	fora	fose	ir
fuches	foras	foses	ires
foi	fora	fose	ir
fomos	foramos	fósemos	irmos
fostes	forades	fósedes	irdes
foron	foran	fosen	iren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
irei	iría	for	INF.
irás	irías	fores	ir
irá	iría	for	XER.
iremos	iriamos	formos	indo
iredes	iriades	fordes	PART.
irán	irían	foren	ido

O verbo derivado latino *preterir* carece de motivación semántica; nas persoas en que non é defectivo conxúgase como *advertir* (17.2.5.2.1), e non como derivado de *ir*.

17.3.11. *Ler* (vide 17.2.4.5)

17.3.12. *Moer* (vide 17.2.4.3)

17.3.13.a) *Oír* (vide ademais 17.2.4.3)

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
oio	oía	oia	oe oíde
oes	oías	oias	
oe	oía	oia	
oímos	oïamos	oiamos	
oídes	oïades	oiades	
oen	oían	oian	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
oín	oíra	oíse	oír
oíches	oíras	oíses	oíres
oíu	oíra	oíse	oír
oímos	oïramos	oísemos	oírmos
oístes	oïrades	oísesdes	oírdes
oíron	oíran	oísen	oíren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
oírei	oíría	oír	INF.
oírás	oírías	oíres	oír
oirá	oíría	oír	XER.
oíremos	oíriamos	oírmos	oíndo
oíredes	oíríades	oírdes	PART.
oírán	oírían	oíren	oído

17.3.13.b) Ouvir

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
ouzo	ouvía	ouza	ouve ouvide
ouves	ouvías	ouzas	
ouve	ouvía	ouza	
ouvimos	ouviamos	ouزامos	
ouvides	ouviades	ouzades	
ouven	ouvían	ouzan	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
ouvín	ouvira	ouvisе	ouvir
ouviches	ouviras	ouvises	ouvires
ouviu	ouvira	ouvisе	ouvir
ouvimos	ouviramos	ouvisemos	ouvirmos
ouvistes	ouvirades	ouvisedes	ouvirdes
ouviron	ouviran	ouvisen	ouviren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
ouvirei	ouviría	ouvir	INF.
ouvirás	ouvirías	ouvires	ouvir
ouvirá	ouviría	ouvir	XER.
ouviremos	ouviriamos	ouvirmos	ouvindo
ouviredes	ouviriaades	ouvirdes	PART.
ouvirán	ouvirían	ouviren	ouvido

17.3.14. Parir

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
paíro pares pare parimos parides paren	paría parías paría paríamos pariades parían	paíra paíras paíra paíramos paírades paíran	pare paride
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
parín pariches pariu parimos paristes pariron	paríra paríras paríra paríramos parírades paríran	parise parises parise parísemos parísedes parisen	parir parires parir parirmos parirdes pariren
<i>FUTURO</i>	<i>POSTPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
parirei parirás parirá pariremos pariredes parirán	pariría parirías pariría paririamos paririades parirían	parir parires parir parirmos parirdes pariren	INF. parir XER. parindo PART. parido

17.3.15. Poder

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
podo podes pode podemos podeDES podEN	podía podías podía podíamos podíades podían	poída poídas poída poídamos poíades poídan	pode podede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
puidEN puidEches puido puidemos puidESTES puidERON	puidERA puidERAs puidERA puidERamos puidERades puidERAN	puidESE puidESes puidESE puidÉsemos puidÉsedes puidESen	poder poderes poder podermos poderdes poderen
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
poderei poderás poderá podereMos podereDES poderán	podería poderías podería poderíamos poderiades poderían	puidER puidERes puidER puidERmos puidERdes puidERen	INF. poder XER. podendo PART. podido

17.3.16. a) Poñer

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
poño pos pon poñemos poñedes poñen	poñía poñías poñía poñíamos poñiades poñían	poña poñas poña poñamos poñades poñan	pon poñede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
puxen puxeches puxo puxemos puxestes puxeron	puxera puxeras puxera puxeramos puxerades puxeran	puxese puxeses puxese puxésemos puxésedes puxesen	poñer poñeres poñer poñermos poñerdes poñeren
<i>FUTURO</i>	<i>POSTPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
poñerei poñerás poñerá poñeremos poñeredes poñerán	poñería poñerías poñería poñeríamos poñeríades poñerían	puxer puxeres puxer puxermos puxerdes puxeren	INF. poñer XER. poñendo PART. posto

17.3.16. b) *Pór*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
poño pos pon pomos pondes pon	puña puñas puña puñamos puñades puñan	poña poñas poña poñamos poñades poñan	pon ponde
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
puxen puxeches puxo puxemos puxestes puxeron	puxera puxeras puxera puxeramos puxerades puxeran	puxese puxeses puxese puxésemos puxésedes puxesen	pór pores pór pormos pordes poren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
porei porás porá poremos poredes porán	poría porías poría poríamos poriades porían	puxer puxeres puxer puxermos puxerdes puxeren	INF. pór XER. pondo PART. posto

Conxúganse igual que *poñer* e *pór* os seus derivados, tanto os formados con prefixos cultos coma cos populares. Así, os formados con *ante-*, *a-*, *com-*, *contra-*, *de-*, *descom-*, *dis-*, *ex-*, *im-*, *indis-*, *o-*, *predis-*, *presu-*, *pro-*, *re-*, *recom-*, *su-*, *super-*, *tras-*, *xusta-*.

17.3.17. *Pracer*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
prazo praces prace pracemos pracedes pracen	pravía pravía pravía praciamos praciades pracían	praza prazas praza prazamos prazades prazan	prace pracede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
prouguen prougueches prougo prouguemos prouquestes prougueron	prouguera prougueras prouguera prougueramos prouguerades prougueran	prouguese prougueses prouguese prouguésemos prouguésedes prouguesen	pracer praceres pracer pracermos pracerdes praceren
<i>FUTURO</i>	<i>POSTPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
praceréi pracerás pracerá praceremos praceredes pracerán	pracería pracerías pracería praceríamos praceriades pracerían	prouguer prougueres prouguer prouguermos prouguerdes prougueren	INF. pracer XER. pracendo PART. pracido

Os derivados *apracер*, *compracer* e *despracer* son regulares en todo o paradigma.

17.3.18. *Querer*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
quero queres quere queremos queredes queren	quería querías quería queríamos queriades querían	queira queiras queira queiramos queirades queiran	quere querede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
quixen quixeches quixo quixemos quixestes quixeron	quixera quixeras quixera quixeramos quixerades quixeran	quixese quixeses quixese quixésemos quixésedes quixesen	querer quereres querer querermos quererdes quereren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
quererei quererás quererá quereremos quereredes quererán	querería quererías querería quereríamos quereriades quererían	quixer quixeres quixer quixeremos quixerdes quixeren	INF. querer XER. querendo PART. querido

Os derivados cultos de *querer* (*adquirir, inquirir, requirir*) son inmotivados semanticamente; seguen por tanto a lei xeral de incorporación de verbos cultos (vide 17.2.6).

17.3.19. *Rir* (vide 17.2.4.5)

17.3.20. *Roer* (vide 17.2.4.3)

17.3.21. *Saber*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
sei	sabía	saiba	sabe
sabes	sabías	saibas	
sabe	sabía	saiba	
sabemos	sabíamos	saibamos	
sabedes	sabiades	saibades	
saben	sabían	saiban	
			sabede
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
souben	soubera	soubese	saber
soubeches	souberas	soubeses	saberes
soubo	soubera	soubese	saber
soubemos	souberamos	soubésemos	sabermos
soubestes	souberades	soubésedes	saberdes
souberon	souberan	soubesen	saberen
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
saberei	sabería	souber	INF.
saberás	saberías	souberes	saber
saberá	sabería	souber	XER.
saberemos	saberíamos	soubermos	sabendo
saberedes	saberíades	souberdes	PART.
saberán	saberían	souberen	sabido

17.3.22. *Sair* (vide 17.2.4.3 e 17.3.1, *caberei*)

17.3.23. *Ser*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	IMPERATIVO
son	era	sexa	sé sede
es [ɛ]	eras	sexas	
é [ɛ]	era	sexa	
somos	eramos	sexamos	
sodes	erades	sexades	
son	eran	sexan	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
fun	fora	fose	ser
fuches	foras	foses	seres
foi	fora	fose	ser
fomos	foramos	fósemos	sermos
fostes	forades	fósedes	serdes
foron	foran	fosen	seren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
serei	sería	for	INF.
serás	serías	fores	ser
será	sería	for	XER.
seremos	seríamos	formos	sendo
seredes	seríades	fordes	PART.
serán	serían	foren	sido

O verbo defectivo *sobreser*, por ser inmotivado semanticamente, é regular nos tempos e persoas en que se conxuga (vide 17.2.4.5).

17.3.24. *Ter*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
teño	tiña	teña	ten tende / tede
tes	tiñas	teñas	
ten	tiña	teña	
temos	tiñamos	teñamos	
tendes / tedes	tiñades	teñades	
teñen	tiñan	teñan	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
tiven	tivera	tivese	ter
tiveches	tiveras	tiveses	teres
tivo	tivera	tivese	ter
tivemos	tiveramos	tivésemos	termos
tivestes	tiverades	tivésedes	terdes
tiveron	tiveran	tivesen	teren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
tereí	tería	tiver	INF.
terás	terías	tiveres	ter
terá	tería	tiver	XER.
teremos	teríamos	tivermos	tendo
teredes	teríades	tiverdes	PART.
terán	terían	tiveren	tido

Os derivados *abster*, *ater*, *conter*, *deter*, *entreter*, *manter*, *reter* e *soster* conxúganse igual que *ter*.

17.3.25. Traer

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
traio	traía	traía	trae traede
traes	traías	traías	
trae	traía	traía	
traemos	traíamos	traíamos	
traedes	traíades	traíades	
traen	traían	traían	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
trouxen	trouxera	trouxese	traer
trouxeches	trouxeiras	trouxeSES	traeres
trouxo	trouxera	trouxese	traer
trouxemos	trouxeramos	trouxésemos	traermos
trouxeSTES	trouxeRades	trouxéSedes	traerdes
trouxeron	trouxeran	trouxesen	traeren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
traerei	traería	trouXer	INF.
traerás	traerías	trouXeres	traer
traerá	traería	trouXer	XER.
traeremos	traeríamos	trouXermos	traendo
traeredes	traeríades	trouXerdes	PART.
traerán	traerían	trouXeren	traído

Os derivados *abstraer*, *atraer*, *contraer*, *distraer*, *extraer*, *retraer* e *subtraer*, por seren semanticamente inmotivados, son regulares en todos os tempos: *distraio*, *distraía*, *distraín*, *distraera*, *distraerei*, *distraería*, *distraia*, *distraese*, *distraer* (vide 17.2.4.3).

17.3.26. *Valer*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
vallo vales vale valemós valedes valen	valía valías valía valíamos valiades valían	valla vallas valla vallamos vallades vallan	vale valedes
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	<i>INF. CONX.</i>
valín valiches valeu valemós valestes valero	nvalera valeras valera valeramos valerades valeran	valese valeses valse valésemos valésedes valesen	valer valeres valer valermos valerdes valeren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
valerei valerás valerá valeremos valeredes valerán	valería valerías valería valeríamos valeriades valerían	valer valeres valer valermos valerdes valeren	INF. valer XER. valendo PART. valido

Conxúgase da mesma maneira o derivado *equivaler*.

17.3.27. Ver

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
PRESENTE	COPRETÉRITO	PRESENTE	
vexo	vía	vexa	ve
ves	vías	vexas	
ve	vía	vexa	
vemos	víamos	vexamos	vede
vedes	viades	vexades	
ven	vían	vexan	
PRETÉRITO	ANTEPRETÉRITO	PRETÉRITO	INF. CONX.
vin	vira	vise	ver
viches	viras	vises	veres
viu	vira	vise	ver
vimos	viramos	vísemos	vermos
vistes	virades	vísedes	verdes
viron	viran	visen	veren
FUTURO	POSPRETÉRITO	FUTURO	F. NOMINAIS
verei	vería	vir	INF.
verás	verías	vires	ver
verá	vería	vir	XER.
veremos	veríamos	virmos	vendo
veredes	veríades	virdes	PART.
verán	verían	viren	visto

Conxúganse igual os derivados motivados: *entrever*, *prever*, *rever*. *Prover* conxúgase como *ver* nos tempos do tema de presente e nas formas nominais (*provexo*, *provés...*; *provía...*; *proverei...*), mentres que nos tempos do tema de perfecto tende a facerse regular: *provín*, *proviches*, *proveu*, *provemos*, *provestes*, *proveron*; *provera*, etc.; *provese*, etc.; *prover*, etc.

17.3.28. *Vir*

INDICATIVO		SUBXUNTIVO	IMPERATIVO
<i>PRESENTE</i>	<i>COPRETÉRITO</i>	<i>PRESENTE</i>	
veño	viña	veña	ven vinde / vide
vés	viñas	veñas	
vén	viña	veña	
vimos	viñamos	veñamos	
vindes / vides	viñades	veñades	
veñen	viñan	veñan	
<i>PRETÉRITO</i>	<i>ANTEPRETÉRITO</i>	<i>PRETÉRITO</i>	
vin	viñera	viñese	vir
viñeches	viñeras	viñeses	vires
veu	viñera	viñese	vir
viñemos	viñeramos	viñésemos	virmos
viñestes	viñerades	viñésedes	virdes
viñeron	viñeran	viñesen	viren
<i>FUTURO</i>	<i>POSPRETÉRITO</i>	<i>FUTURO</i>	<i>F. NOMINAIS</i>
virei	viría	viñer	INF.
virás	virías	viñeres	vir
virá	viría	viñer	XER.
viremos	viríamos	viñermos	vindo
viredes	viríades	viñerdes	PART.
virán	virían	viñeren	vido

Conxúganse igual os derivados de *vir* (*advir, convir, contravir, desconvir, desavir, devir, intervir, previr, provir, reconvir, sobrevir*), aínda que no tema de perfecto algúns deles tendan a conxugarse polo modelo regular (vide *advertir*, en 17.2.5.2.1).

18. ADVERBIOS E LOCUCIÓNS ADVERBIAIS

18.1. De lugar

<i>á beira</i>	<i>ao lado / ó lado</i>	<i>embaixo</i>
<i>a carón</i>	<i>ao pé / ó pé</i>	<i>en fronte</i>
<i>a contramán</i>	<i>ao redor / ó redor</i>	<i>encima</i>
<i>a rente(s)</i>	<i>aquén</i>	<i>enriba</i>
<i>abaixo</i>	<i>aquí</i>	<i>fóra</i>
<i>acá</i>	<i>arredor</i>	<i>lonxe</i>
<i>acó</i>	<i>arriba</i>	<i>ningures</i>
<i>acolá</i>	<i>atrás</i>	<i>onde</i>
<i>adiante</i>	<i>avante</i>	<i>preto</i>
<i>aí</i>	<i>cerca</i>	<i>u?</i>
<i>alá</i>	<i>debaixo</i>	<i>velaí</i>
<i>alén</i>	<i>dentro</i>	<i>velaquí</i>
<i>algures</i>	<i>derredor</i>	<i>xalundes</i>
<i>alí</i>	<i>detrás</i>	<i>derriba</i>
<i>aló</i>	<i>diante</i>	

18.2. De tempo

<i>a cada canto</i>	<i>antes</i>
<i>a cada pouco</i>	<i>antes de antonte</i>
<i>a deshora</i>	<i>antonte</i>
<i>a destempo</i>	<i>ao outro día / ó outro día</i>
<i>a diario</i>	<i>ao pouco / ó pouco</i>
<i>a miúdo</i>	<i>ao raro / ó raro</i>
<i>a tempo</i>	<i>aos poucos / ós poucos</i>
<i>acotío</i>	<i>arestora</i>
<i>agora</i>	<i>arreo</i>
<i>aínda</i>	<i>ás veces</i>
<i>antano</i>	<i>asemade</i>

atrás
axiña
cando
cedo
cerca
daquela
de alí a pouco
de aquí a pouco
de camiño
de cando en cando
de cando en vez
de momento
de raro en raro
de tempo en tempo
de vez en cando
decontado
decontino
decote
decotío
deica pouco
deica un pouco
deseguida
deseguido
despois
de trás
diante
en diante
en tempo
endexamáis
endoutro día

enseguida
entón
entrementres
hogano
hoxe
hoxe en día
inda
logo
mañá
mentres
namentres
noutrora
nunca
o outro antonte
onte
outrora
para o outro día
pasadomañá
por veces
pouco a pouco
pouco e pouco
preto
pronto
seguido
sempre
tarde
trasantonte
xa
xacando
xamáis

18.3. De cantidade e precisión

<i>a medias</i>	<i>de sobra</i>	<i>moito</i>
<i>abondo</i>	<i>de todo</i>	<i>nada</i>
<i>algo</i>	<i>demasiado</i>	<i>por aí</i>
<i>apenas</i>	<i>de vez</i>	<i>pouco</i>
<i>bastante</i>	<i>logo</i>	<i>só</i>
<i>ben</i>	<i>máis</i>	<i>soamente</i>
<i>canto</i>	<i>malamente</i>	<i>talmente</i>
<i>case</i>	<i>medio</i>	<i>tan</i>
<i>casamente</i>	<i>menos</i>	<i>tanto</i>
<i>dabondo</i>	<i>mesmamente</i>	<i>xustamente</i>
<i>de máis</i>	<i>mesmo</i>	<i>xusto</i>
<i>de menos</i>	<i>moi</i>	

18.4. De modo

<i>a correr</i>	<i>ás présas</i>
<i>a dereitas</i>	<i>ás toas</i>
<i>a eito</i>	<i>asemade</i>
<i>a escape</i>	<i>así</i>
<i>a feito</i>	<i>ben</i>
<i>á fin</i>	<i>como</i>
<i>á mantenta</i>	<i>de balde</i>
<i>á présa</i>	<i>de face</i>
<i>a propósito</i>	<i>de golpe</i>
<i>a treo</i>	<i>de pronto</i>
<i>adrede</i>	<i>de propósito</i>
<i>amodo</i>	<i>de repente</i>
<i>ao cabo / ó cabo</i>	<i>de socate</i>
<i>ao chou / ó chou</i>	<i>de socato</i>
<i>ao dereito / ó dereito</i>	<i>de súpeto</i>
<i>ao fin / ó fin</i>	<i>devagar</i>
<i>ao xeito / ó xeito</i>	<i>en balde</i>

engorde
gratis
mal
mellor

paseniño
peor
secasí

18.5. De afirmación

abofé
así mesmo

de certo
si

tamén
xaora

18.6. De negación

nin
non
non xa

sequera
tampouco

18.7. De dúbida

acaso
ao mellor / ó mellor
disque
poida que
quizabes

quizais
se cadra
se callar
seica
talvez

19. PREPOSICIÓN E LOCUCIÓN PREPOSITIVAS

<i>a</i>	<i>arriba de</i>
<i>á beira de</i>	<i>ata</i>
<i>a carón de</i>	<i>até</i>
<i>a causa de</i>	<i>atrás de</i>
<i>a diferenza de</i>	<i>baixo</i>
<i>a forza de</i>	<i>baixo de</i>
<i>a par de</i>	<i>bardante</i>
<i>á parte de</i>	<i>bardante de</i>
<i>a pesar de</i>	<i>beira de</i>
<i>a poder de</i>	<i>cabo</i>
<i>a por de</i>	<i>cabo de</i>
<i>a prol de</i>	<i>canda</i>
<i>a rente(s) de</i>	<i>canto a</i>
<i>a respecto de</i>	<i>cara a</i>
<i>a son de</i>	<i>cas</i>
<i>a través de</i>	<i>cas de</i>
<i>abaixo de</i>	<i>cerca de</i>
<i>acerca de</i>	<i>cima de</i>
<i>ademais de</i>	<i>co gallo de</i>
<i>aga</i>	<i>con</i>
<i>agás</i>	<i>con respecto a</i>
<i>alén de</i>	<i>conforme (a)</i>
<i>amais de</i>	<i>consonte</i>
<i>ante</i>	<i>contra</i>
<i>antes de</i>	<i>contra de</i>
<i>ao par de / ó par de</i>	<i>de</i>
<i>ao pé de / ó pé de</i>	<i>de par de</i>
<i>ao redor de / ó redor de</i>	<i>debaixo de</i>
<i>após</i>	<i>deica</i>
<i>aquén de</i>	<i>dende</i>
<i>arredor de</i>	<i>dentro de</i>

*derredor de
derriba de
des
desde
despois de
detrás de
diante de
durante
en
en canto a
en favor de
en fronte de
en lugar de
en par de
en troques de
en vez de
encima de
encol de
enriba de
entre
excepto
fóra
fóra de
fronte a
lonxe de
malia
mediante
menos
no canto de
onda
para*

*perante
por
por ante
por causa de
por cousa de
por culpa de
por medio de
por mor de
preto de
quitando
respecto a
respecto de
riba de
sacado
sacando
salvante
salvo
segundo
sen
senón
so
sobre
sobre de
tocante a
tras
tras de
verbo de
xunta
xunto a
xunto de*

20. CONXUNCIÓNS E LOCUCIÓNS CONXUNTIVAS

20.1. Copulativas

<i>a mais</i>	<i>mais</i>
<i>e</i>	<i>nin</i>
<i>e mais</i>	

20.2. Disxuntivas e distributivas

<i>ben...ben</i>	<i>ou...ou</i>
<i>cal...cal</i>	<i>(que)...que</i>
<i>nin...nin</i>	<i>quer...quer</i>
<i>ora...ora</i>	<i>volta...volta</i>
<i>ou</i>	<i>xa...xa</i>

20.3. Adversativas

<i>a menos que</i>	<i>mais</i>
<i>aga que</i>	<i>menos que</i>
<i>agás que</i>	<i>mentres (que)</i>
<i>agora ben</i>	<i>no entanto</i>
<i>agora que</i>	<i>non obstante</i>
<i>aínda que</i>	<i>ora ben</i>
<i>así e todo</i>	<i>ora que</i>
<i>bardante que</i>	<i>pero</i>
<i>con todo</i>	<i>porén</i>
<i>e iso que</i>	<i>por iso</i>
<i>emporiso</i>	<i>quitado que, quitando que</i>
<i>en troques</i>	<i>sacado que, sacando que</i>
<i>excepto que</i>	<i>senón</i>
<i>fóra de que</i>	<i>senón que</i>
<i>inda que</i>	<i>só que</i>

20.4. Concesivas

a pesar de que
a pouco que
aínda que
así
ben que
inda que
máis que
mal que

malia que
mesmo que
nin que
por (+ adx.) que
por máis que
por moito que
por pouco que

20.5. Condicionais

a menos que
a nada que
a non ser que
a non ser se
a pouco que
aga que
aga se
agás que
agás se
bardante que
cando
caso de que
catar se
con que
con tal de que
con tal que
de non ser que
de non ser se

en caso de que
excepto que
excepto se
onda non
quitado que
quitado se
quitando que
quitando se
sacado que
sacado se
sacando que
sacando se
salvo que
salvo se
se
sempre que
senón que

20.6. Causais

como
como queira que

dado que
pois

pois que
por causa de que
por cousa de que
por culpa de que
por mor de que

porque
posto que
que
visto que
xa que

20.7. Consecutivas

(así) pois
(así) que
conque
daquela
de aí que
de forma que
de maneira que
de modo que

de xeito que
entón
logo
polo tanto
por conseguinte
por tanto
tan(to)... que
xa que logo

20.8. Finais

a fin de que
a que
en favor de que

para que
porque
que

20.9. Locativas

onde
onde queira que

20.10. Temporais

antes de que
antes que
ao que / ó que

apenas
asemade
así que

ata que
até que
axiña que
cada vez que
cando
cando queira que
decontado que
deica que
dende que
des que
desde que
deseguida que
despois de que
despois que
en canto

en tanto
entre tanto
entrementes
inda ben non
logo que
mal
mentres
mentres tanto
namentres
non ben
(por) en canto
sempre que
tan presto
tan pronto

20.11. Modais

(así) como
ben como
coma se
como queira que
como se
conforme

consonte
de forma que
de maneira que
de modo que
de xeito que
mal como

segundo
sen que
(tal) cal
(tal) como
tal e como

20.12. Comparativas

ca
coma

como
que

20.13. Completivas

que
se

ÍNDICE

Introdución	5
1. O ALFABETO	9
1.1. A grafía <i>b e v</i>	10
1.2. As grafías <i>c, que z</i>	11
1.3. A grafía <i>g</i>	11
1.4. A grafía <i>h</i>	11
1.5. As grafías <i>lle ñ</i>	11
1.6. O <i>n e o m</i> implosivos	12
1.7. A grafía <i>nh</i>	12
1.8. As grafías <i>r e rr</i>	12
1.9. A grafía <i>x</i>	12
2. A ACENTUACIÓN	13
2.1. O acento gráfico	13
2.2. Palabras agudas	13
2.3. Palabras graves	13
2.4. Palabras esdrúxulas	14
2.5. Acentuación de <i>i, u</i> en hiato	14
2.6. Acentuación dos estranxeirismos	14
2.7. Casos especiais de acentuación	15
2.7.1. O acento diacrítico	15
2.7.2. O verbo con pronome enclítico e cos alomorfos do artigo <i>lo(s), la(s)</i>	18
2.7.3. Os adverbios en <i>-mente</i> . Palabras compostas	18
2.7.4. Outros casos	19
3. O GUIÓN	20
3.1. O guión nas palabras compostas	20

3.2. O guiión en final de liña	21
3.2.1. Unha consoante en posición intervocálica	21
3.2.2. Dúas consoantes intervocálicas	21
3.2.3. Máis de dúas consoantes	22
3.2.4. Prefixos	22
3.2.5. Dúas vogais	23
3.2.6. Máis de dúas vogais	23
4. USO DAS MAIÚSCULAS	24
5. A DIÉRESE	25
6. O APÓSTROFO	26
7. OS SIGNOS DE INTERROGACIÓN E DE ADMIRACIÓN	27
8. GRUPOS CONSONÁNTICOS	28
8.1. Grupos <i>bl, cl, fl, gl, pl, tl</i>	29
8.2. Grupos <i>bc, bd, bm, bn, bs, bt, bv</i> e <i>bx</i>	30
8.3. Grupo <i>bs</i> + consoante	30
8.4. Grupos <i>-ct-</i> e <i>-cc-</i>	30
8.5. Grupo <i>-cn-</i>	33
8.6. Grupo <i>-cd-</i>	33
8.7. Grupo [ks] (grafía <i>-x-</i>)	33
8.8. Grupos <i>-gm-, gn-</i> e <i>-gn-</i>	34
8.9. Grupos <i>mn-, -mn-</i> e <i>-nm-</i>	34
8.10. Grupos <i>-mm-</i> e <i>-nn-</i>	35
8.11. Grupo <i>-ns-</i> antecónsonántico	36
8.12. Grupos <i>-pc-, -pn-, -ps-</i> e <i>-pt-</i>	36
8.13. Consoante + <i>pc</i> , consoante + <i>pt</i>	37
8.14. Grupos <i>pn-, ps-</i> e <i>pt-</i>	38
8.15. Grupos <i>-sc-</i> medial	38
8.16. Grupo <i>sc-</i> inicial	38
8.17. Grupo <i>-st-</i>	39
8.18. Algunhas observacións sobre a pronuncia dos grupos cultos	39
9. SUFIXOS E TERMINACIÓNES	40
9.1. <i>-ancia, -encia, -uencia, -cia, -cio, -za, -zo</i>	40

9.2. <i>-ción, -sión</i>	41
9.3. <i>-nte</i>	42
9.4. <i>-mento</i>	43
9.5. <i>-se</i>	43
9.6. <i>-ite e -te</i>	43
9.7. <i>-ble / -bel</i>	44
9.8. <i>-eo, -eu e -ao, -au</i>	44
9.9. <i>-ea</i>	45
9.10. <i>-oa</i>	45
9.11. <i>-us, -um, -o</i>	46
9.12. <i>-iño / -iña e -ino / -ina</i>	46
9.13. <i>-e</i>	47
9.14. Masc. <i>-án / fem. -á, masc. -ano / fem. -ana</i>	47
9.15. Masc. <i>-án / fem. -ana</i>	50
9.16. Masc <i>-ón / fem. -oa, -ona</i>	50
9.17. <i>-de</i>	51
9.18. <i>-dade, -tade</i>	51
9.19. <i>-dade / -edade / -idade</i>	52
9.20. <i>-aría / -ería</i>	52
10. OUTRAS PARTICULARIDADES	54
10.1. Alternancia <i>cua-/ca-/co-</i> ; <i>gua-/ga-/go-</i>	54
10.2. Ditongo <i>oi</i>	55
10.3. Ditongos <i>ou/oi</i>	56
10.4. Ditongos <i>ie, ue</i>	56
10.5. Disimulación, metátese e epéntese de <i>r</i>	56
10.6. Encontros vocálicos	57
11. FORMACIÓN DO PLURAL	59
11.1. Palabras rematadas en vogal ou en ditongo	59
11.2. Palabras rematadas en <i>-r e -z</i>	59
11.3. Palabras rematadas en <i>-s e -x [ks]</i>	59
11.4. Palabras rematadas en <i>-n</i>	60
11.5. Palabras rematadas en <i>-l</i>	60
11.6. Palabras rematadas noutras consoantes	61
12. FORMACIÓN DO FEMININO	62
12.1. Nomes rematados en <i>-n</i>	62
12.2. Nomes rematados en vogal ou ditongo tónicos	63

12.3. Nomes rematados en <i>-és</i>	63
12.4. Formacións especiais	63
13. COMPARATIVOS E SUPERLATIVOS	64
14. O ARTIGO	65
14.1. O artigo determinado	65
14.1.1. Formas	65
14.1.2. Contraccións	66
14.1.2.1. Contracción coas preposicións	66
14.1.2.2. Encontro do artigo coa conxunción comparativa <i>ca</i>	67
14.2. O artigo indeterminado	67
14.2.1. Formas	67
14.2.2. Contraccións	68
15. PRONOMES	69
15.1. Persoais	69
15.1.1. Serie tónica	69
15.1.2. Serie átona	70
15.2. Posesivos	71
15.3. Demostrativos	72
15.3.1. Paradigma dos pronomes demostrativos	72
15.3.2. Combinación co indefinido <i>outro</i>	72
15.3.3. Contraccións coas preposición <i>en</i> e <i>de</i>	73
15.4. Cuantificadores e identificadores	73
15.4.1. Formas dos cuantificadores	73
15.4.2. Formas dos identificadores	74
15.4.3. Contraccións	74
15.5. Relativos, interrogativos e exclamativos	75
16. NUMERAIS	76
16.1. Cardinais	76
16.2. Ordinais	77
16.3. Multiplicativos	78
16.4. Partitivos	78
17. VERBO	79
17.1. Paradigmas regulares	79

17.2. Observacións	81
17.2.1. Alteracións gráficas	81
17.2.2. Asimilacións	82
17.2.3. Verbos en <i>-cer</i> e <i>-cir</i>	82
17.2.4. Verbos con radical acabado en vogal	85
17.2.4.1. Verbos acabados en <i>-ear, -oar</i> ..	85
17.2.4.2. Verbos acabados en <i>-iar, -uar</i> ..	86
17.2.4.3. Verbos acabados en <i>-aer, -oer,</i> <i>-aír, -oír</i>	88
17.2.4.4. Verbos en <i>-uír</i>	89
17.2.4.5. Verbos en <i>-er</i> (< <i>-eer</i>) e <i>-ir</i> (< <i>-iir</i>)	89
17.2.5. Verbos con radical acabado en vogal	91
17.2.5.1. Verbos en <i>-er</i>	91
17.2.5.2. Alternancias vocálicas nos ver- bos en <i>-ir</i>	92
17.2.6. Produtividade da 2ª e 3ª conjugacións ..	96
17.3. Paradigmas dos verbos irregulares	97
17.3.1. Caber	97
17.3.2. Caer	98
17.3.3. Creer	98
17.3.4. Dar	98
17.3.5. Dicir	99
17.3.6. Doer	100
17.3.7. Estar	100
17.3.8. Facer	101
17.3.9. Haber	102
17.3.10. Ir	103
17.3.11. Ler	104
17.3.12. Moer	104
17.3.13. a) Oír	104
17.3.13. b) Ouir	105
17.3.14. Parir	106
17.3.15. Poder	107
17.3.16. a) Poñer	108
17.3.16. b) Pór	109
17.3.17. Pracer	110
17.3.18. Querer	111

17.3.19. Rir	112
17.3.20. Roer	112
17.3.21. Saber	112
17.3.22. Saír	113
17.3.23. Ser	113
17.3.24. Ter	114
17.3.25. Traer	115
17.3.26. Valer	116
17.3.27. Ver	117
17.3.28. Vir	118
18. ADVERBIOS E LOCUCIÓNS ADVERBIAIS	119
18.1. De lugar	119
18.2. De tempo	119
18.3. De cantidade e precisión	121
18.4. De modo	121
18.5. De afirmación	122
18.6. De negación	122
18.7. De dúbida	122
19. PREPOSICIÓNS E LOCUCIÓNS PREPOSITIVAS	123
20. CONXUNCIÓNS E LOCUCIÓNS CONXUNTIVAS	125
20.1. Copulativas	125
20.2. Disxuntivas e distributivas	125
20.3. Adversativas	125
20.4. Concesivas	126
20.5. Condicionais	126
20.6. Causais	126
20.7. Consecutivas	127
20.8. Finais	127
20.9. Locativas	127
20.10. Temporais	127
20.11. Modais	128
20.12. Comparativas	128
20.13. Completivas	128

